

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta, katedra školní a sociální pedagogiky
Oddělení rodinné výchovy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Tereza Švandová

Svátky a tradice jako součást multikulturní výchovy

Vedoucí diplomové práce: PaedDr. Eva Marádová, CSc.

Studijní obor: Rodinná výchova – Technická a informační výchova

Praha 2006

Tereza Švandová
Tereza Švandová

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů. Souhlasím se zapůjčováním práce.

V Praze dne 13. 4. 2006

Tereza Svandova

Obsah

1	UVOD	10
2	FINANČNÍ ČESKÉ REPUBLICE	11
2.1	Historie peněz	11
2.2	Dějiny peněz	12
2.3	Historie peněz v České republice a v zahraničí	12
2.4	Historie peněz v období z pohledu statistiky	13
2.5	Historie peněz v období České republiky	13
2.6	Historie peněz v období tradiční národní měny v České republice a v zahraničí	13
2.6.1	Historie peněz v období tradiční národní měny v České republice	13
2.6.2	Historie peněz v období tradiční národní měny v zahraničí	13
2.6.3	Historie peněz v období tradiční národní měny v období z pohledu statistiky	13
2.6.4	Historie peněz v období tradiční národní měny v období České republiky	13
2.6.5	Historie peněz v období tradiční národní měny v období z pohledu statistiky	13
2.6.6	Historie peněz v období tradiční národní měny v období České republiky	13
2.6.7	Historie peněz v období tradiční národní měny v období z pohledu statistiky	13
2.6.8	Historie peněz v období tradiční národní měny v období České republiky	13
2.6.9	Historie peněz v období tradiční národní měny v období z pohledu statistiky	13
2.6.10	Historie peněz v období tradiční národní měny v období České republiky	13
3	MULTIKULTURNÍ TRADICE V OBDOBÍ BÝVALÉ ČESKÉ REPUBLIKY	14
3.1	Historie peněz v období tradiční národní měny v období z pohledu statistiky	14
3.2	Historie peněz v období tradiční národní měny v období České republiky	14
3.3	Historie peněz v období tradiční národní měny v období z pohledu statistiky	14
3.4	Historie peněz v období tradiční národní měny v období České republiky	14
3.5	Historie peněz v období tradiční národní měny v období z pohledu statistiky	14
3.6	Historie peněz v období tradiční národní měny v období České republiky	14
3.7	Historie peněz v období tradiční národní měny v období z pohledu statistiky	14
3.8	Historie peněz v období tradiční národní měny v období České republiky	14
3.9	Historie peněz v období tradiční národní měny v období z pohledu statistiky	14
3.10	Historie peněz v období tradiční národní měny v období České republiky	14
4	VÝKRMNÉ ÚSTAVY	15
4.1	Historie peněz v období tradiční národní měny v období z pohledu statistiky	15
4.2	Historie peněz v období tradiční národní měny v období České republiky	15
4.3	Historie peněz v období tradiční národní měny v období z pohledu statistiky	15
4.4	Historie peněz v období tradiční národní měny v období České republiky	15
4.5	Historie peněz v období tradiční národní měny v období z pohledu statistiky	15
4.6	Historie peněz v období tradiční národní měny v období České republiky	15
4.7	Historie peněz v období tradiční národní měny v období z pohledu statistiky	15
4.8	Historie peněz v období tradiční národní měny v období České republiky	15
4.9	Historie peněz v období tradiční národní měny v období z pohledu statistiky	15
4.10	Historie peněz v období tradiční národní měny v období České republiky	15

Můj dík patří všem, kteří mi pomohli s realizací této diplomové práce. Především děkuji mé vedoucí PaedDr. Evě Marádové, CSc. za ochotu, cenné rady a připomínky. Tato práce by také nevznikla bez podpory PhDr. Heleny Noskové z Ústavu současných dějin, která mi poskytla materiály a data z oblasti multikultury. Dále bych ráda poděkovala všem ostatním kolem mne za trpělivost a přínosné konzultace.

Obsah

1	ÚVOD	8
2	ETNIKA V ČESKÉ REPUBLICE	10
2.1	VYMEZENÍ POJMŮ	10
2.2	DEFINICE PROBLÉMU	12
2.3	LEGISLATIVA ČESKÉ REPUBLIKY A VZDĚLÁVÁNÍ CIZINCŮ	13
2.4	SOUČASNÝ STAV MIGRACE Z POHLEDU STATISTIKY	17
2.5	DŮVODY K IMIGRACI DO ČESKÉ REPUBLIKY	22
2.6	HISTORICKÝ POHLED NA TRADIČNÍ NÁRODNOSTNÍ MENŠINY V ČESKÉ REPUBLICE A JEJICH UPRCHLÍKY A AZYLANTY	23
2.6.1	<i>Maďaři</i>	23
2.6.2	<i>Němci</i>	24
2.6.3	<i>Poláci</i>	24
2.6.4	<i>Romové</i>	25
2.6.5	<i>Rusové a Ukrajinci</i>	25
2.6.6	<i>Slováci</i>	26
2.6.7	<i>Ostatní</i>	26
3	KULTURNÍ TRADICE VYBRANÝCH ETNIK	27
3.1.1	<i>Národy vyznávající převážně islám</i>	27
3.1.2	<i>Obyvatelé bývalé Jugoslávie</i>	31
3.1.3	<i>Rusové</i>	32
3.1.4	<i>Slováci</i>	33
3.1.5	<i>Ukrajinci</i>	35
3.1.6	<i>Vietnamci a jiné asijské národy</i>	37
3.2	SVÁTKY, TRADICE A VLIV NÁBOŽENSTVÍ	40
4	VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	43
4.1	CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	43
4.2	POPIS PRŮBĚHU ŠETŘENÍ	43
4.2.1	<i>Metody výzkumného šetření</i>	44
4.2.2	<i>Popis respondentů</i>	44
4.3	HYPOTÉZY	45
4.4	SONDA POŽADAVKŮ ETNICKÝCH SKUPIN NA VZTAH ČESKÉHO ŠKOLSTVÍ K JEJICH DĚTEM	45
4.4.1	<i>Dotazník</i>	45
4.4.2	<i>Vyhodnocení odpovědí</i>	48
4.4.3	<i>Zhodnocení výsledků</i>	52
4.5	SONDA MEZI CIZINCI	52
4.5.1	<i>Otázky</i>	52
4.5.2	<i>Odpovědi cizinců</i>	54
4.5.3	<i>Zhodnocení odpovědí</i>	61
4.6	ZKUŠENOSTI S CIZINCI	62
4.6.1	<i>Charakteristika ankety</i>	62
4.6.2	<i>ZFŠ Mezi školami</i>	63
4.6.3	<i>ZŠ genpor. Františka Peřiny</i>	67
4.6.4	<i>ZŠ Generála Janouška</i>	68
4.6.5	<i>Diagnostický ústav - Modrá škola</i>	70

4.6.6	<i>Azylové zařízení v Zastávce u Brna</i>	72
4.6.7	<i>Shrnutí ankety zaměřené na zkušenosti s cizinci</i>	73
4.7	SHRnutí ANKET, VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ	74
5	PRAKTICKÁ ČÁST	76
5.1	SVÁTKY A TRADICE CIZINCŮ V OBSAHU OSNOV ZÁKLADNÍ ŠKOLY	76
5.1.1	<i>Zařazení do výuky dle RVP</i>	76
5.1.2	<i>Vyučovací metody</i>	76
5.2	DOPORUČENÍ.....	77
5.2.1	<i>Jazyk</i>	79
5.2.2	<i>Zamyšlení k výuce</i>	80
5.2.3	<i>Práce s rodiči</i>	82
5.2.4	<i>Přístup k žákům</i>	82
6	ZÁVĚR	85
7	LITERATURA	87

Příloha

1.	SVÁTKY A TRADICE CIZINCŮ V OBSAHU OSNOV ZÁKLADNÍ ŠKOLY	3
1.1	ZAŘAZENÍ DO VÝUKY	3
1.2	VYUČOVACÍ METODY	3
2	DOPORUČENÍ	5
2.1	JAZYK	6
2.2	ZAMYŠLENÍ K VÝUCE	7
2.3	PRÁCE S RODIČI.....	9
2.4	PŘÍSTUP K ŽÁKŮM	10
3	VÝKLAD KE SVÁTKŮM	12
4	JMÉNA	16
4.1	VIETNAMSKÁ JMÉNA:.....	16
4.2	ČÍNSKÁ JMÉNA:.....	16
5	AKTIVITY	17
5.1	RITUÁL TĚLA U KMENE NACIREMA	18
6	SEZNAM INTERNETOVÝCH ADRES A DOPORUČENÉ LITERATURY	22

Název práce: Kulturní odlišnosti dětí cizinců v transformované škole.

Autorka: Tereza Švandová

Katedra: Katedra Rodinné výchovy

Vedoucí diplomové práce: PaedDr. Eva Marádová, CSc.

e-mail vedoucí: Eva.Maradova@pedf.cuni.cz

Abstrakt:

Práce se zaměřuje na sběr informací v oblasti kultury jiných národů na našem území a jejich využití pro multikulturní výchovu ve škole. Děti cizinců stále přibývá a mnozí z učitelů nejsou dostatečně připraveni na speciální požadavky, které spojení více kultur v jedné třídě přináší – vzájemné seznámení se zvyky zúčastněných kultur, předcházení a řešení interkulturních problémů, integrace cizinců do třídního kolektivu. Tato práce může objasnit tradice, zvyky a svátky jiných národností, a přiblížit tak učitele uvažování jejich příslušníků. Součástí práce je terénní výzkum mezi cizinci, kteří zde žijí, a mezi učiteli, kteří mají s cizinci zkušenosti. Na základě tohoto výzkumu jsou sestavena doporučení, jak jednat, pokud je ve třídě žák s cizí státní příslušností. Práce je doplněna o statistiky postihující popisovanou tematiku.

Klíčová slova: multikulturní výchova, statistiky, svátky, tradice, zkušenosti

Title: Cultural Differences of Foreigners' Children in the Transformed School

Author: Tereza Švandová

Department: Department of Family Education

Supervisor: PaedDr. Eva Marádová, CSc.

Supervisor's e-mail address: Eva.Maradova@pedf.cuni.cz

Abstract:

This paper concerns the study of culture of the foreign nations in our country and also the usage of the collected information for the multicultural education in the schools.. Children of foreigners often have special requirements and the teachers have to be prepared to solve them. This concerns mutual identification of the participating cultures' traditions, avoiding and solving of the intercultural problems and integration of foreigners into the class society. This work can clarify the traditions and holidays of the foreign cultures and thus bring the teacher closer to the thinking of their members. It includes also the field research among the foreigners living here and their teachers. This research forms the basis of the recommendations for the teachers mentioned in the final part. Several statistics are included to describe the subject of this work.

Keywords: multicultural education, statistics, holidays, tradicions, experiences

1 Úvod

Česká společnost se stává multikulturní. Podle posledního sčítání lidu v roce 2001 tvoří cizinci 2,3% populace ČR. Jejich počet se tedy za posledních deset let zdvojnásobil [32]. Česká republika se stala cílovou zemí mnoha žadatelů o azyl a zájemců o trvalý pobyt. Důvody, proč se lidé z jiných zemí stěhují do naší republiky, mohou být různé. Společné je to, že předpokládají, že Česká republika jim nabídne lepší podmínky k životu než jejich rodná země. Pro spokojený život daleko od své vlasti je nutnou podmínkou integrace do nové společnosti. Jejím završením může být až změna státní příslušnosti. Ani ta však nemusí automaticky znamenat přijetí zvyků a tradic hostitelské země. Toto rozhodnutí, které je základem pro zdravou multikulturní společnost, bychom měli respektovat.

Multikulturní společnost může naši zemi obohatit kulturně i sociálně. Seznámení s cizí kulturou rozšiřuje obzory dospělým i dětem, navíc pochopení jiné kultury předchází předsudkům vůči ní. Rasismus a xenofobie se, bohužel, stále objevují ve velké míře a nepřispívají tak k dobrému obrazu České republiky ve světě. Vlídne přijetí a pomoc lidem jiné národnosti, kteří chtějí žít v naší zemi, zamezí vzniku předsudků vůči nám, a otevřou tak cestu ke kvalitnímu a obohacujícímu multikulturnímu soužití.

Se zvyšujícím se počtem cizinců roste i počet žáků jiných národností ve třídách. Novou zkušenost s těmito žáky tak získávají i učitelé, kteří nepůsobí v lokalitách, kde je výskyt cizinců běžný. Výuka dětí cizích národností se tak nestává jen záležitostí učitelů v Praze, pohraničí nebo v okolí azylových domů. Učitel se stává často jedním z prvních prostředníků mezi rodinou cizinců a českou společností. Aby tuto úlohu dokázal kvalitně plnit, je vhodné, aby byl seznámen se základy kultury (zejména společenskými zvyky), ze které jeho žáci pocházejí. Významným projevem každé kultury jsou její tradice a svátky.

Tato práce se zabývá problematikou integrace dětí cizinců do českých tříd. Tato oblast je relativně nová a z velké části nezmapovaná. Konkrétním výstupem mé práce je příloha pro učitele zaměřená na setkání s cizí kulturou. Zahrnutí svátků a tradic z jiných zemí do výuky multikulturní výchovy ve třídách s cizinci může přispět k jednodušší integraci a předcházení zbytečným nedorozumění v kolektivu multikulturní třídy. Tato práce se snaží nastítnit situaci v oblasti kultury jiných národů

v České republice a nabízí přehled kulturních odlišností hlavních etnických skupin v naší zemi a zjištěné výsledky shrnuje v doporučení pro učitele pro přístup k žákům cizích národností.

V první části je stručně postížena problematika přistěhovalectví do České republiky i s ohledem na právní systém. Jsou zde zmíněny tradiční národnostní menšiny a jejich historická tradice na našem území.

V kapitole kulturní tradice hlavních etnik jsou uvedeny hlavní svátky a zvyklosti vybraných etnik na našem území. U jednotlivých etnik jsou probírána témata, která mohou více či méně ovlivňovat jejich společenský život a soužití s naší společností.

Další kapitola obsahuje tři ankety zaměřené na problematiku cizinců. První se týká postoje cizinců k českému školství a přístupu k multikulturní výchově ve třídách s jejich dětmi. Druhá je pak zaměřena na zvyky a svátky cizinců a zkoumá jejich pohled na své odlišnosti. Třetí anketa byla provedena mezi pedagogy ve vzdělávacích zařízeních, které mají zkušenosti se vzděláváním žáků cizí státní příslušnosti. Zjišťuje současný stav postoje českého školství k cizincům a hlavní problémy, které se při jejich výuce objevují.

Výsledky šetření jsou aplikovány v následující kapitole, která obsahuje doporučení pro bezproblémovou integraci cizinců do školního kolektivu a řešení každodenních situací, které tato integrace přináší.

V knize Tatjany Šiškové *Výchova k toleranci a proti rasismu* [22] je citován výrok žáka osmé třídy, týkající se pohledu na jiná etnika – „*Připouštím si jejich JINAKOST, ale nepovažuji to za špatnost. Je to to samé, jak když má někdo černé a rovné vlasy a někdo kudrnaté plavé vlasy. Možná jen jiné zvyky tvoří mezi námi bariéru.*“ Obsahem této práce je snaha o prolamování oněch bariér.

2 Etnika v České Republice

Tato kapitola se zabývá základními informacemi, které souvisí s pobytem cizinců na našem území. Vzhledem k tomu, že se v této práci budou dále objevovat některé pojmy, první část této kapitoly bude věnována jejich ujasnění. Dále se zde nachází popis tradičních etnik na našem území a také nejčastější důvody, které vedou k imigraci. K představě konkrétních čísel je zde pak podkapitola se statistikami a také část, která se zabývá legislativou ve vztahu k cizincům.

2.1 Vymezení pojmů

Tato část je věnována vymezení pojmů, které se často zaměňují a souvisí s problematikou mezinárodní migrace obyvatelstva. Těmito pojmy jsou označovány i skupiny obyvatel, kterými se tato práce zabývá (resp. jejich potomky).

- *Cizinec* – V naší legislativě každý, kdo není českým občanem. Tento pojem nepostihuje rozdíl mezi turistou a člověkem, který zde žije mnoho let a založil zde rodinu [7].
- *Přistěhovalec* – Člověk jiné národnosti, který se usadil na našem území. Tento pojem má však poněkud pejorativní nádech [7].
- *Migrant* – Je každý, kdo překročí státní hranice a v zemi zůstane déle než jeden rok. Migrace se může dít i na území jednoho státu například v případě, že se člověk stěhuje do města za prací. V této práci se ale budeme zabývat pouze migrací mezinárodní. Migrace se dělí na *nucenou* a *dobrovolnou* [31].
- *Uprchlík* – Tak se nazývá migrant, který spadá do definice Ženevské úmluvy [38]. Tato Úmluva z roku 1951 říká, že uprchlíkem je osoba, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy z pronásledování z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo kvůli příslušnosti k určité společenské vrstvě či zastávání určitých politických názorů. Pod označením uprchlíci se často míní nejenom ti, které již nějaký stát uznal jako splňující podmínky pro udělení azylu, ale také ti, jejichž žádost o azyl je teprve projednávána. Ženevská úmluva je dokumentem mezinárodního práva a primárně zavazuje státy, aby v ní obsažené závazky provedly ve svých právních řádech.

- *Azylant* – Označení pro uprchlíka v azylových zákonech ČR, které vychází z definice a principů Ženevské konvence. Právo na azyl je zakotveno v článku 43 Listiny základních práv a svobod [30]. Povinnost poskytnout azyl není zakotvena nikde [31].
- *Národnostní menšina* – Podle zákona č.273/2001 Sb. §2, *o právech příslušníků národnostních menšin*, je národnostní menšina definována takto:

„... společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo. Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti“ [40].
- *Asimilace* – Proces, jímž se jedna skupina, obvykle menšinová nebo přistěhovalecká, stává součástí jiné. Jde o splyvání jedné etnické skupiny národa s druhým [1].
- *Integrace* – Zapojení do naší společnosti při zachování vlastní kultury.
 - *Jazyková* – K plné integraci do společnosti nemůže dojít, pokud cizinec neovládá jazyk hostitelské země. Například Německo, kde je vysoký počet cizinců, a které má tedy s přistěhovalci větší zkušenost než my, přistupuje k jazykové integraci následujícím způsobem. Cizincům je poskytován dostatek příležitostí naučit se jazyk prostřednictvím jazykových kurzů. Ty mají různé stupně pokročilosti a existuje i nabídka kurzů určených ryze pro ženy. Aby mohly ženy tyto kurzy navštěvovat, je zajišťována služba hlídání dětí [7].
 - *Sociální* – Jedná se zejména o síť poradenských služeb, které cizincům poskytují důležité kontakty a pomáhají jim orientovat se v zákonech a vyhláškách, které se jich týkají. Cizinec, který se dostane do České republiky, může kontaktovat menšinu svých krajanů, pokud zde taková menšina pobývá. Přestože to může usnadnit aklimatizaci v novém prostředí, někteří lidé menšinu

z různých důvodů nevyhledají. Buď proto, že na našem území pobývají nelegálně a mají strach z udání, nebo se bojí mafie a nebo jednoduše proto, že s touto menšinou nemají, nebo nechtějí mít, nic společného.

Cizinci žijící na našem území mohou v případě potřeby kontaktovat některou z poraden, které v České republice fungují. Může se jednat například o Sdružení občanů zabývajících se emigranty (SOZE), což je brněnská nevládní organizace, která poskytuje právní, sociální a psychologické poradenství žadatelům o azyl na území ČR. Dalšími neziskovými organizacemi v této oblasti jsou Poradna pro integraci, Poradna pro uprchlíky nebo Multikulturní centrum Praha. Organizací, která přispívá k rozvoji interkulturního vzdělávání, je Člověk v tísni a také IOM, což je Mezinárodní organizace pro migraci [7].

- *Profesní* – I když mnohdy existuje jazyková bariéra, která cizinci brání plně využít svých vědomostí, jejich překonání může znamenat pro společnost velký přínos. Často se stává, že cizinci, kteří ve své domovské zemi dosáhli vysokého vzdělání nebo odborné kvalifikace, mají v nové zemi méně kvalifikované zaměstnání. Přitom jejich původní zaměření je v hostitelské zemi žádané a vyhledávané [7].

V následujícím textu budou všichni občané cizí státní příslušnosti na našem území (bez ohledu na důvod jejich dlouhodobého pobytu u nás) označováni souhrnným pojmem *cizinec*, vyjma turistů, kteří nepatří do rozsahu této práce.

V některých aspektech je hranice mezi cizinci a národnostní menšinou velice úzká. Ani v odborné literatuře a ve státní správě nejsou od sebe tyto dva pojmy striktně odděleny. V této práci bude místo použit termín etnická uskupení nebo etnické skupiny, který označuje skupinu lidí se stejnými tradicemi a kulturou bez ohledu na jejich státní příslušnost.

2.2 Definice problému

Soužití několika etnik pohromadě může vyústit v konflikty v mnoha oblastech života. Je proto důležité, aby byly všechny zúčastněné strany informované o kultuře ostatních v takové míře, aby se alespoň těm nejvážnějším problémům způsobeným neznalostí druhé kultury dařilo předcházet. K napětím mezi etniky nedochází ale jen v nestabilních státech. I země, jejichž politická a ekonomická situace je velice dobrá a

lidem v nich se dostává vzdělání, mohou čelit problémům spojeným s kulturní odlišností svých obyvatel (například severoirský, baskický a korsický problém) [15].

Mnoho konfliktů je způsobeno náboženskými neshodami. Česká republika má v tomto směru paradoxně tu výhodu, že většina lidí má k náboženství vlažný vztah (Sčítání lidu, domů a bytů 2001 [24]). Proto zde k tomuto druhu konfliktů v podstatě nedochází. Cizinci u nás spíše musí čelit problémům spojeným s předsudky, vytvořenými většinou na základě negativní zkušenosti s malou skupinou reprezentantů cizího etnika.

V naší oblasti v současné době dochází k situaci, že nově přistěhovavší přebírají naše společenské zvyky a jazyk, na rozdíl od oblastí s vyšším podílem migrantů stejného etnika (například turecká menšina v Německu), kde je naopak tendence žít mimo většinovou společnost. V současné době nejsou výraznější problémy s integrací cizinců v českých školách. Je otázka, jakým způsobem budou pokračovat integrační tendence se stoupajícím podílem cizinců jednoho etnika i ovlivňování českých tradic jinými.

V České republice se objevují nově početná etnická společenství z Asie (Vietnam, Čína), k jejichž plnému přijetí českou společností ještě nedošlo. Tato etnika se projevují výraznými kulturními znaky, proto na ně česká společnost vyvíjí silný asimilační tlak. Z ankety Ministerstva práce a sociálních věcí [32] vyplývá, že 75% občanů české národnosti cizince toleruje a souhlasí s tím, aby jim byla přiznána veškerá práva. Ale to jen v případě, že se zde usadí a maximálně se přizpůsobí životním normám a návykům české společnosti. Jak výsledky výzkumů ukazují, Češi zatím nejsou schopni plně tolerovat kulturní rozdílnost a odlišnosti cizinců žijících u nás. Důvodem je to, že nemáme vypěstované takové normy chování, které by nám umožnily plně přijmout odlišný vzhled a chování. Takové normy se vyvíjejí na základě historické zkušenosti (např. Britové z koloniálních dob), nebo na základě donucení (např. Německo po druhé světové válce).

2.3 Legislativa České republiky a vzdělávání cizinců

S narůstající migrací jsou státy nuceny reagovat na změny etnického složení obyvatelstva odpovídajícími vládními programy. Státy, které jsou cílovými zeměmi migrantů sledují stejný cíl imigrační a národnostněmenšinové politiky – ochranu práv

národnostních menšin, zabránění etnickým konfliktům a destabilizaci země. Rozmanitost zákonů je dána historickou zkušeností s cizinci [9] .

Na stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí je uveřejněna koncepce integrace cizinců [32] . Jsou zde uvedeny hlavní problémy v současném postavení cizinců v České republice, příčiny těchto problémů a návrh změn.

Jedním z problémů je fakt, že zákony a vyhlášky, které se týkají cizinců jsou nepřehledné. Cizinci se v nich neorientují a to nahrává lidem, kteří mají zkušenosti s klíčkami jak zákon obcházet. Paradoxně zde mají lehčí život ti cizinci, kteří mají nějaké kriminální zkušenosti, a to vytváří prostředí pro korupci. Dalším důležitým problémem je, že zákon nepreferuje usazování a slučování rodin před krátkodobými sezónními pracemi cizinců. Dalším velkým problémem je dlouhá cesta k získání trvalého pobytu pro rodinné příslušníky pobývajících rezidentů a tím i nemožnost účasti dětí na veřejném zdravotním pojištění. Na systému veřejného pojištění se totiž nemohou podílet osoby, které zde pobývají na základě sloučení rodiny a zároveň nejsou v zaměstnaneckém poměru. Navíc pokud se cizincům narodí na našem území dítě s postižením, které vyžaduje dlouhodobou léčbu, nemají možnost uzavřít ani komerční pojištění [32] .

Integrace cizinců do české společnosti je také znevýhodňována nejistotou, kterou zde zažívají. Pro získání trvalého pobytu si musí po dobu deseti let každoročně obnovovat pobyt přechodný. Dále je pro ně obtížné sehnat bydlení, není zde řešena diskriminace a mají nulové volební právo. Nejsou motivováni k osvojení češtiny. V Praze existuje jistá nabídka kurzu českého jazyka, ale mimo ní je tato nabídka omezená.

Cizinci v České republice mají stejná práva a povinnosti se vzdělávat jako čeští občané (pokud není zákonem stanoveno jinak). Je to dáno Listinou základních práv a svobod [8] .

K právním předpisům Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy patří například:

- *Pokyn k zajištění povinné školní docházky žadatelů o azyl z azylových zařízení čj. 35 471/99-22 a metodický pokyn k školní docházce žadatelů o azyl čj. 10 149/2002-22*

- Pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy *k zajištění kurzů českého jazyka pro azylanty* čj. 21 153/2000-35
- Pokyn č. 21836/2000-11 MŠMT *ke vzdělávání cizinců v základních školách, středních školách a vyšších odborných školách, včetně specializovaných škol, v České republice* (vydáno 24.7.2000, účinnost od 1.9.2000, uveřejněno v č. 9/2000 Věstníku MŠMT) [4] .

Základem pro vzdělávání cizinců u nás je následujících pět principů [4] :

- 1) po dobu povinné školní docházky je poskytováno bezplatné vzdělávání v základních a speciálních školách včetně vzdělávání při výkonu ústavní a ochranné výchovy cizincům:
 - kterým bylo uděleno povolení k trvalému pobytu na území ČR,
 - kteří na území ČR pobývají přechodně, a to kterým byla udělena krátkodobá víza k pobytu do 90 dnů, dlouhodobá víza k pobytu nad 90 dnů a bez víza,
 - kterým byl na území ČR udělen azyl,
 - s vízem za účelem strpení pobytu a za účelem dočasné ochrany.
- 2) stejným kategoriím cizinců je poskytováno bezplatné vzdělávání i ve středních školách.
- 3) cizincům vzdělávajícím se na vyšších odborných školách je stanovena stejná finanční úhrada jako občanům České republiky
- 4) na realizaci ústavní a ochranné výchovy cizinců se stanoví stejná finanční úhrada jako občanům ČR.
- 5) cizinci, kteří se vzdělávají na školách ČR, studují za stejných podmínek jako občané ČR.

Zvláštní kapitolou jsou nezletilí bez doprovodu. Jedná se osoby mladší 18 let, které se nacházejí mimo zemi svého původu a jsou odloučeni od svých zákonných zástupců. Na tyto děti se vztahují zvláštní zákony a postupy.

Zjišťuje se u nich státní příslušnost, totožnost a určuje se věk. Bývají pokusy kontaktovat rodinu, ale to pouze v případě, že tak nebude ohrožena bezpečnost dítěte nebo jeho příbuzných. Tyto děti u nás pobývají v zařízení pro děti cizinců (například Domov pro děti cizinců a Diagnostický ústav), dokud není jejich situace vyřešena – nedojde ke sloučení rodiny, udělení azylu, osvojení a podobně [10].

Bližší informace k zařízením pro děti cizince se dají nalézt na 334/2003 Sb. – *Vyhláška, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních* [28].

Dalším zákonem, který se zabývá cizinci a jejich vzděláváním je zákon číslo 273/2001 Sb. paragraf 11, který se vyjadřuje *k právu na vzdělávání v rodném jazyce národnostní menšiny*. Zní takto:

„Příslušníci národnostních menšin, které tradičně a dlouhodobě žijí na území České republiky, mají právo na výchovu a vzdělávání ve svém mateřském jazyce ve školách, předškolních zařízeních a školských zařízeních za podmínek, které stanoví zvláštní právní předpisy.“

„Příslušníci národnostních menšin podle odstavce 1 mohou za podmínek stanovených zvláštními právními předpisy zřizovat

- a) soukromé školy s vyučovacím jazykem národnostní menšiny nebo s výukou jazyka národnostní menšiny jako vyučovacího předmětu,
- b) soukromá předškolní zařízení a soukromá školská zařízení“ [28].

Podle pokynu MŠMT č. 21836/2000-11 *ke vzdělávání cizinců v ZŠ, SŠ a VOŠ, včetně speciálních škol* v České republice jsou školy povinny přijímat cizince a to i ilegálně pobývající. Nejsou povinny poskytnout těmto dětem kurzy českého jazyka (jedinými výjimkami jsou žadatelé o azyl) [9].

Děti cizinců obvykle při zápisu do školy předloží povolení k pobytu od cizinecké policie. Vedení školy si zaznamená datum, kdy povolení vyprší a dítě (respektive jeho rodiče) pak musí v tu dobu předložit další povolení. Pokud jej nepředloží, pak to školy musí nahlásit úřadům.

2.4 Současný stav migrace z pohledu statistiky

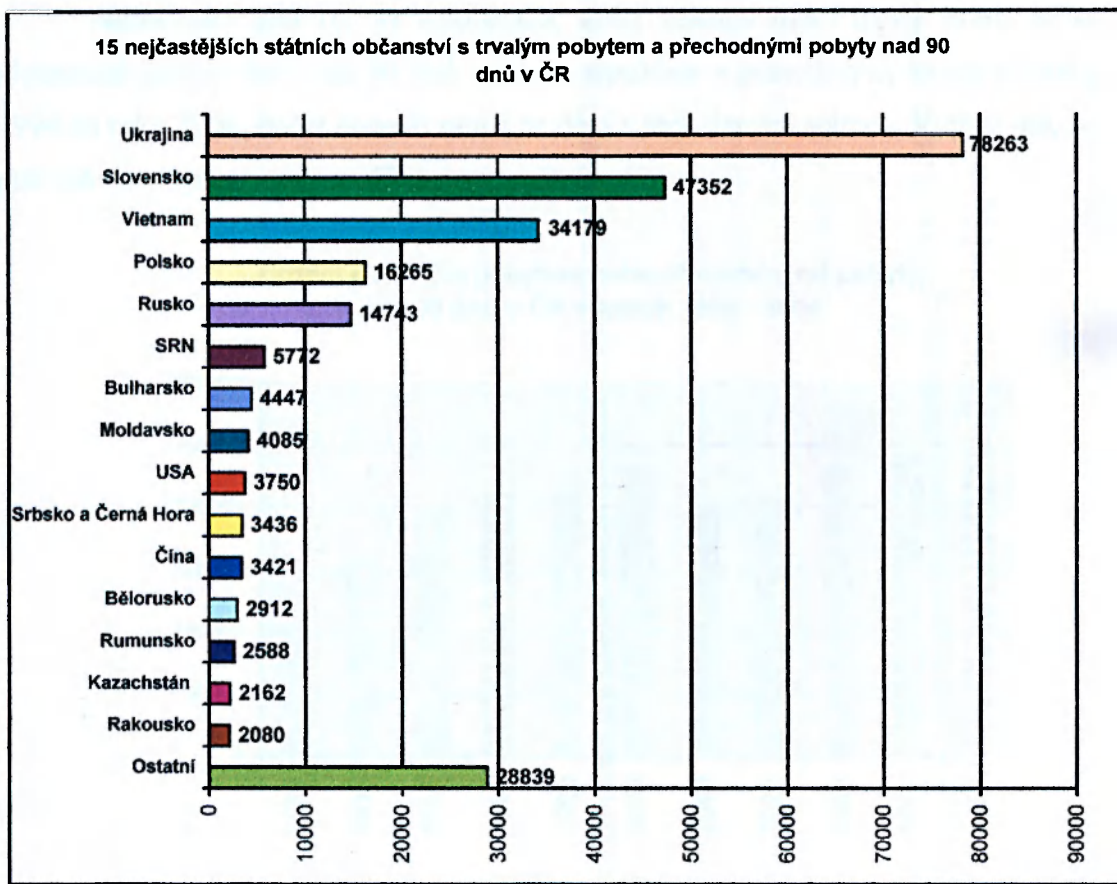
Tato kapitola obsahuje nejdůležitější údaje týkající se počtu cizinců v České republice. Čísla jsou převzata z ČSÚ a jsou udávána v počtech (není-li uvedeno jinak).

Na grafu 1 je statistika, která ukazuje 15 nejčastějších státních občanství, která na našem území legálně pobývala k 31.12.2004. Jednalo se o trvalý pobyt nebo o přechodné pobyty nad 90 dnů. Celkem zde žilo 254 294 cizinců. Trvale či dlouhodobě usazení cizinci (to znamená s délkou pobytu nad 1 rok) tvořili přibližně 1,8% obyvatelstva České republiky. Jak již bylo naznačeno v předešlé části, počet cizinců z jednotlivých zemí závisí na situaci v té dané zemi. Jak je vidět z této statistiky, Česká republika momentálně není tolik cílem imigrantů, kteří hledají politický azyl. Spíše poskytuje pracovní příležitosti, jak je vidět u prvních pěti nejpočetnějších skupin [26].

Jsou zde zastoupeny i příslušníci zemí, kde není nouze o pracovní místa. Týká se to zejména Spolkové republiky Německo, Spojených států amerických a Rakouska.

Jak již bylo zmíněno – tato statistika zachycuje pouze cizince, kteří na našem území v roce 2004 pobývali legálně. V témže roce bylo zaznamenáno Službou cizinecké a pohraniční policie 27 391 případů nelegální migrace. Nedovoleným způsobem překročilo státní hranici 10 695 (z toho 12% byli občané ČR), dále pak u 16 696 bylo zjištěno porušování pobytového režimu. V letech 2003 – 2004 se o nelegální přechod státních hranic ČR pokusilo 3 553 dětí do 15 let, z toho 3 279 byly děti cizinců [26].

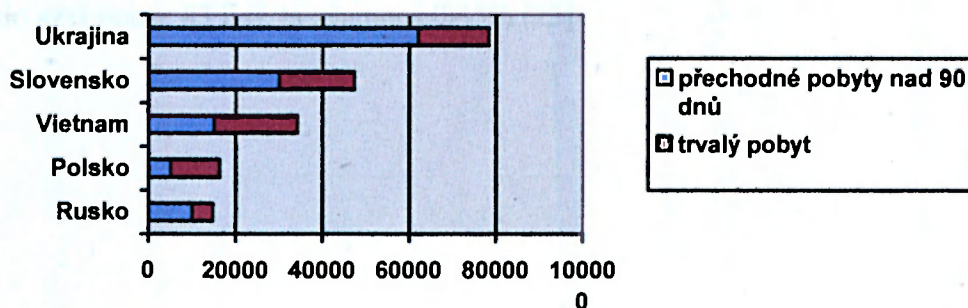
Nejvíce cizinců žije v Praze. Toto město má přibližně 1,2 milionů obyvatel, z toho zde legálně pobývá asi 70 000 cizinců, což je zhruba 7% [7].

Graf 1, Statistika 15 nejčastějších státních občanství (2004).

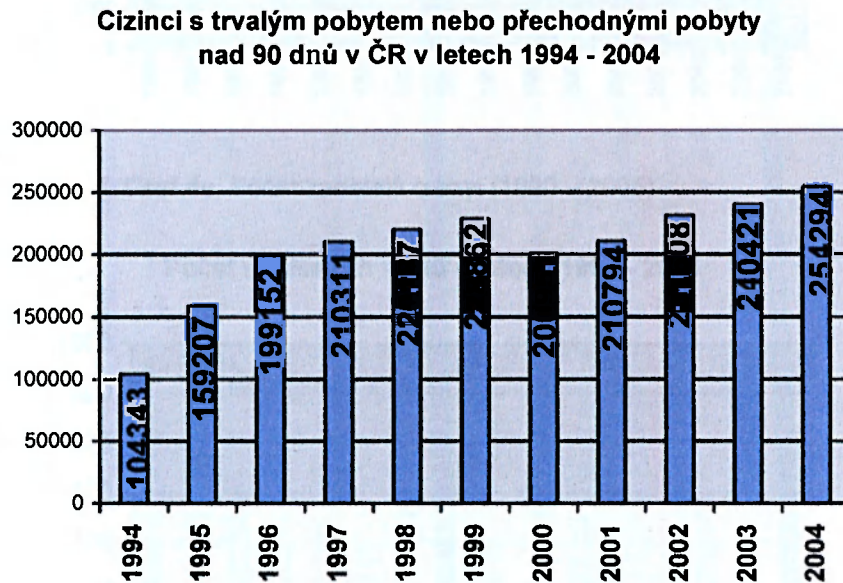
Na grafu 2 je pak znázorněno 5 nejpočetnějších státních občanství na našem území. Je zde vidět poměr přechodných pobytů nad 90 dnů a trvalého pobytu. Pouze u Poláků a Vietnamců převažuje trvalý pobyt [26].

5 nejčastějších státních občanství cizinců, kteří mají v ČR trvalý nebo přechodný pobyt nad 90 dnů (k 31.12.2004)

Graf 2, Statistika 5 nejpočetnějších státních občanství na našem území.

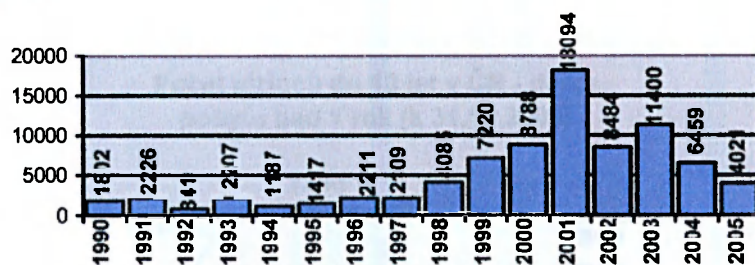
Následující graf (č. 3) znázorňuje, kolik cizinců mělo trvalý pobyt nebo přechodné pobyty delší než 90 dnů v České republice v jednotlivých letech od roku 1994 do roku 2004. Počet cizinců závisí na dění v těch daných státech. Vidíme ale, že graf má vzestupnou tendenci [26].

Graf 3, Počet cizinců na našem území v letech 1994 – 2004

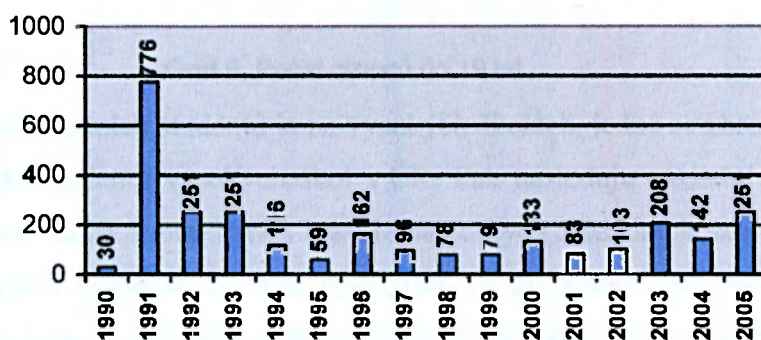
Mimo cizinců, kteří u nás mají trvalý pobyt nebo pobyty přechodné, zde existuje další skupina cizinců, kteří žijí na našem území, a to žadatelé o azyl. Na následujícím grafu 4a je zaznamenáno, kolik žadatelů o azyl bylo v letech 1990 až 2005. Na grafu 4b je pak uvedeno, kolik bylo v jednotlivých letech uděleno azylů. Nejvíce udělených azylů bylo v roce 1991, kdy byl naopak počet žadatelů poměrně malý, to znamená, že azyl dostalo 34,8% žadatelů. Naproti tomu v roce, kdy byl počet žadatelů nejvyšší, to znamená v roce 2001, kdy si o azyl zažádalo 18 094 cizinců, dostalo azyl pouze 83 lidí, ta znamená 0,45% [23].

Počet žadatelů o azyl v letech 1990 - 2005

Graf 4a, Počet žadatelů o azyl (1990 – 2005)

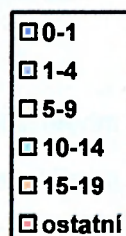
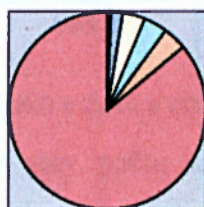
Počet udělených azylů v letech 1990 - 2005

Graf 4b, Počet udělených azylů (1990 – 2005)

Mezi cizinci žijícími v České republice jsou samozřejmě i děti. Následující graf znázorňuje jaký podíl v celkovém počtu cizinců zabírají cizinci do 19 let [25].

Počet cizinců v ČR podle věkových skupin - délka pobytu nad 1 rok (k 31.12.2003)

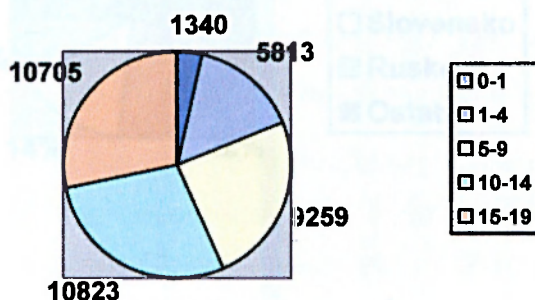

Graf 5, Počet cizinců podle věku

Na grafu 6 je pak uvedeno, věkové rozložení cizinců do 19 let, kteří se nacházeli na našem území k 31.12.2003. Je vidět, že nejméně je zde kojenců a naopak

nejvíce dětí je ve věku 10 – 14 let. Právě toto věkové rozmezí se týká 2. stupně základní školy [25] .

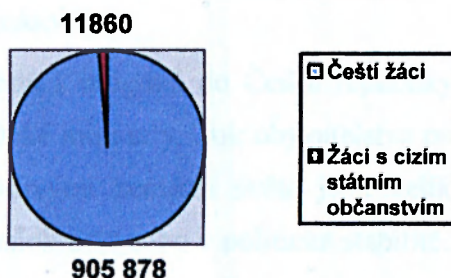
Počet cizinců do 19 let v ČR - délka pobytu nad 1 rok (k 31.12.2003)

Graf 6, Počet cizinců do 19 let

Nejvíce zahraničních studentů je na vysokých školách, jedná se zhruba o 6,5% z celkového počtu studentů vysokých škol v ČR. Pak následuje základní škola. Na grafu 7 je uvedeno, kolik zahraničních žáků je na českých základních školách. Jedná se přibližně o jedno procento. Je však nutné říct, že do těchto čísel jsou uvedeny všechny regiony. Jsou oblasti, kde je počet žáků ze zahraničí daleko vyšší a naopak oblasti, kde se žáci s cizím státním občanstvím téměř nevyskytují [27] .

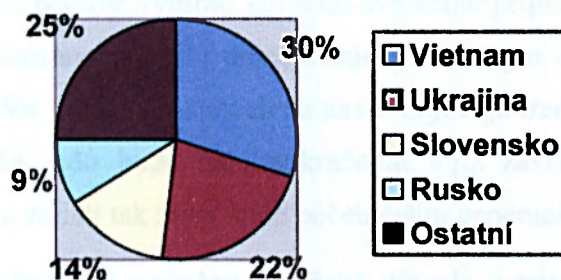
Poměr českých žáků a žáků s cizím státním občanstvím 2004/2005

Graf 7, Poměr českých žáků a žáků s cizím státním občanstvím na ZŠ

Graf. č.8. pak zachycuje stav počtu žáků s cizím státním občanstvím na základních školách. Většina dětí je z Vietnamu, i když podle grafu č.1 je v České republice nejvíce Ukrajinců. Jde především o to, že zatímco Ukrajinci jezdí do České republiky za prací, svou rodinu nechávají doma a posílají jí finance, Vietnamci zde naopak chtějí dále žít a svou rodinu berou sebou [27] .

Cizinci na základních školách v ČR podle státního občanství 2004/2005

Graf 8, Cizinci na ZŠ podle státního občanství

2.5 Důvody k imigraci do České republiky

Česká republika byla dříve tranzitní zemí, tedy jakousi přestupní stanicí cizinců do zemí Evropské unie. Teď se však mění v zemi cílovou. Stalo se tak na základě změny vnitřních poměrů a změny mezinárodní pozice České republiky, ke které došlo zejména po získání členství v Evropské unii. Současný ekonomický růst s sebou přináší vyšší životní standard. Předpokládá se proto, že se počet cizinců v našich zemích bude dále zvyšovat. Jak již bylo zmíněno v úvodu této práce, za posledních deset let se počet cizinců zdvojnásobil.

Jedním z nejčastějších důvodů k imigraci do České republiky je fakt, že bohaté země přitahují pracovní a politické migranty. Tok obyvatelstva proudí z chudého jihu na bohatý sever. Mezi jednotlivými zeměmi světa jsou veliké rozdíly v oblasti ekonomické, ale také v míře demokracie nebo v politické stabilitě.

Co se týče problematiky migrace, existuje zde mnoho „push“ faktorů (to znamená faktorů, které nutí člověka se ze země původu vystěhovat) a také „pull“ faktorů (faktory, kterými nová země migranty přitahuje). Jedním z push faktorů může být vysoký nárůst obyvatelstva v daném státu (například státy Afriky nebo Asie), dále pak ekologické katastrofy, které mohou být přírodní nebo zaviněné člověkem. Pull faktorem pak může být mimo jiné i touha poznávat novou zemi [21].

Migranti se většinou setkávají s problémem, který nepředvídali, a to s migrační politikou onoho státu. Státy, které zaznamenaly vysoký přísun migrantů, jsou nuceny jejich počet regulovat a pečlivě vybírat, koho do své země přijmou. Na druhé straně podnikatelé jejich přítomnost na trhu práce vítají, protože pro ně znamenají velice levnou pracovní sílu. Ve vyspělých státech se navíc objevuje trend nízké porodnosti, a tím vyvstává otázka, kdo bude dále pokračovat v již zavedeném výrobním a ekonomickém tempu, a zajistí tak život stále početnějším generacím penzistů [21].

V této podkapitole byly již zmíněny politické důvody k migraci. Naše země se stala útočištěm mnoha lidí, kteří opustili svoji zemi kvůli strachu o život. Může jít například o Řeky, kterým Československo v letech 1946 – 1949 poskytlo azyl před občanskou válkou. Tehdy bylo do států východního bloku přesunuto až 80 000 Řeků. V letech 1948 – 1949 bylo z Řecka evakuováno okolo 24 – 28 000 dětí [29].

Další politické imigrace do České republiky proběhly až po revoluci. Z těchto důvodů žádali o azyl lidé například z bývalé Jugoslávie, Čečenska – bližší informace budou uvedeny dále v kapitole Kulturní tradice hlavních etnik.

2.6 Historický pohled na tradiční národnostní menšiny v České republice a jejich uprchlíky a azylanty

Česká republika je svou geografickou polohou územím, na kterém se odedávna střetávala různá etnika. Důvody pro příchod zástupců těchto etnik se v průběhu historie měnily. V současné době existuje na našem území dvanáct registrovaných národnostních menšin. Některé z nich mají v České republice dlouhou historickou tradici. Jedná se zejména o Maďary, Němce, Poláky, Romy, Rusy a Ukrajince a Slováky. Příslušníci těchto národnostních menšin dnes často mají českou státní příslušnost (nejedná se tedy o cizince), ale národnost udávají stále původní. Tato podkapitola je věnována těmto menšinám, neboť v určitých fázích dějin docházelo k vlnám imigrace na naše území, při nichž předci současných příslušníků zmiňovaných minorit přicházeli v pozici cizinců, a docházelo tedy nutně k jejich integraci.

2.6.1 Maďaři

První vlna maďarských migrantů se objevila po vzniku ČSR v roce 1918. Tehdy se do českých měst stěhovali Maďaři ze Slovenska i z Podkarpatské Rusi. Šlo především

o inteligenci a o vysokoškolské studenty, celkem to bylo něco přes 7 000 osob. Další vlna migrantů z Maďarska nastala po druhé světové válce. Jednalo se o 45 000 osob, tento počet však zahrnuje i osoby, které byly po druhé světové válce do Čech násilně vysídleny, a mnohé z nich se zde neusídlily natrvalo. Nejvyšší počet Maďarů byl zaznamenán při sčítání obyvatel v roce 1991. Bylo to 19 932 osob maďarské národnosti. Nejvyšší koncentrace Maďarů je v Praze [22].

2.6.2 Němci

Silná německá národnostní menšina na našem území vznikla již ve 13. století. V průběhu husitských válek řada Němců zahynula v boji, nebo uprchla do zahraničí. Zbytky německé menšiny se tehdy zachovaly v pohraničních oblastech Čech a Moravy. Během vlády Habsburků na našem území měla německá menšina dokonce dominantní postavení (jazyk, podíl na moci). Situace se obrátila až v 19. století, kdy se z vládnoucí třídy Němců (potažmo Rakušanů) opět pomalu stala jen menšina. Po rozpadu Rakouska – Uherska se radikálně změnily poměry ve střední Evropě. Před druhou světovou válkou žilo v českých zemích okolo 3 milionů Němců a to zejména v oblasti Sudet. Za Rakouska – Uherska a posléze i za první republiky jezdily děti na tzv. „handl“. Když jim bylo 10-13 let, dohodla se česká rodina s rodinou německou (dítě ani nemuselo opustit hranice našeho území) a navzájem si na půl roku – rok vyměnily své děti. Děti se tak výhodně naučily druhý jazyk - jako rodilí mluvčí – v době, kdy je dítě pro získávání znalostí jazyka nejcitlivější.

Němci a Rakušané hledali v Československu azyl před nastupujícím nacismem, stejně tak jako Rusové a Ukrajinci před komunismem. Většina Němců byla v letech 1945 – 1947 nuceně vystěhována do Německa a také do Rakouska. Dnes je německá menšina v České republice poměrně malá vzhledem k tomu, jak tomu bývalo v historii [22].

2.6.3 Poláci

Další historickou menšinou jsou Poláci. 75% polské populace v ČR se vyskytuje, na rozdíl od ostatních menšin, na jednom území. Jedná se o území při hranici s Polskou republikou, a to v okresech Frýdek – Místek a Karviná. Jde o historické teritorium Těšínského Slezska. Zbytek polské menšiny je pak roztroušen po severočeské, východočeské a středočeské oblasti (zde zejména v Praze). Důvod

vysokého počtu Poláků na Těšínsku je dán tím, že knížectví Těšínského Slezska bylo po rozpadu Rakouska – Uherska rozděleno mezi dvě republiky a to Polskou republiku a Československo. V Českém Těšíně dlouho existovaly polské národnostní organizace, například *Polski Związek Kulturalno Oświatowy* – Polský kulturně osvětový svaz (PZKO), který zajišťuje program kulturní osvěty a společenskou činnost polské menšiny. Polská národnostní menšina zaměřuje svoje aktivity na vzdělávání v mateřském jazyce a rozvoj kulturních tradic, šíření a přijímání informací v polském jazyce [22].

2.6.4 Romové

Další zvláštní národnostní skupinou, která zde má dlouhou tradici, jsou Romové. V českých zemích se usadili okolo roku 1750. Většina českých Romů však zahynula během druhé světové války v koncentračních táborech. Přežilo jen 600 osob. Romové, kteří na našem území žijí teď, přišli většinou ze Slovenska v letech 1945 – 1993. Nejprve se usidlovali zejména v pohraničí, v oblastech odkud byli přesunuti Němci. Jednalo se o muže, kteří zde našli práci, a časem se za nimi přistěhovala i jejich rodina.

Další vlna se objevila v padesátých a šedesátých letech, kdy se na Slovensku dělal nábor na stavby a do těžkého průmyslu. Třetí vlna pak přišla roku 1965, kdy se likvidovaly cikánské osady a čtvrti na Slovensku. Romové byli nuceně vystěhováni do Čech a na Moravu. Romové, kteří přihlíželi boření svých domů, si získali k většinovému obyvatelstvu přinejmenším nedůvěru a nemají zájem o integraci do společnosti [21].

2.6.5 Rusové a Ukrajinci

Ruská a ukrajinská menšina se na našem území usidlovala od roku 1918 a jednalo se zejména o inteligenci. Nejvíce z nich se přistěhovalo v první polovině dvacátých let (odhaduje se, že to bylo 25 000 osob). Vlna politické a ekonomické emigrace se objevila v dobách stalinského režimu. Tehdy však šlo jen o přechodnou migraci. Ruská menšina je u nás stále, ale navenek se moc neprojevuje. Tatjana Šišková si to vysvětluje tím, že se bojí vyvolat v lidech asociace na minulý režim se sovětskou propagandou [22]. Po rozpadu SSSR se u nás objevuje samostatně i ukrajinská

menšina. Ekonomická migrace z Ukrajiny má ovšem často charakter dojíždění za prací a tedy není snahou získání české státní příslušnosti.

2.6.6 Slováci

Slováci, kteří se za dob Československa usadili v českých zemích, se po rozpadu československé federace stali národnostní menšinou. Slováci představují stabilní část demografické skladby našeho státu. Velká vlna migrantů ze Slovenska se objevila v meziválečném období. V roce 1930 zde žilo přibližně 45 000 Slováků, z toho však velká část odešla do českých zemí za prací. Ještě větší vlna emigrace Slováků se objevila po druhé světové válce – usidlovali se v různých regionech, především však v těch, kde byl dostatek pracovních příležitostí v průmyslové oblasti. Šlo o mladé lidi, kteří neměli zájem usadit se zde natrvalo. Největší počet lidí se slovenskou národností byl zaznamenán v 80. letech (bylo to zhruba 350 000 lidí).

Existuje mnoho organizací, které se zabývají slovenskou menšinou u nás. Jde jim především o možnosti šíření a přijímání informací v rodném jazyce a také o možnost vzdělávání v mateřském jazyce [22] .

2.6.7 Ostatní

Na našem území pobývají i další národnostní menšiny, které zde sice nemají tak dlouhou historickou tradici, ale jedná se o poměrně velké skupiny obyvatel. Jde o bulharskou, chorvatskou, rusínskou, řeckou a srbskou. O status národnostní menšiny usiluje i čínská a vietnamská komunita žijící u nás.

3 Kulturní tradice vybraných etnik

Svátky jsou důležitou součástí každé kultury, jejich znalost nám kulturu přiblíží. Často máme zkreslené představy o té či oné zemi a ve chvíli, kdy se o ní něco dozvíme, zjistíme, že předchozí názor byl úplně mylný. Zvyky a tradice jsou součástí identity a ta se mění. Tradice se vyvíjí a mění vlivem prostředí.

V této kapitole jsou popsány svátky, tradice a zvyky několika etnik žijících na našem území. Graf č.9 v podkapitole Současný stav migrace z pohledu statistiky zachycuje počty dětí cizinců na školách, je z něj patrné, že nejvyšší zastoupení mají žáci z Vietnamu, Ukrajiny, Slovenska a Ruska. Tato část se tedy bude zabývat svátky a tradicemi těchto etnik. Dále pak se zaměří na svátky národů bývalé Jugoslávie a islámských svátků u nichž lze předpokládat velkou kulturní odlišnost.

V následujícím textu budou uvedeny jednak nejdůležitější svátky a rozdíly v mentalitě mezi námi a etnikem, o kterém podkapitola pojednává. Pokud rozdíly nejsou patrné, budou zde uvedeny jen odlišné tradice, které se váží k již zmíněným svátkům.

Dle našeho názoru (podporovaného i níže uvedenou sondou mezi cizinci) by měla být nedílnou součástí multikulturní výchovy ve třídě, která zahrnuje cizince, prezentace základů jednotlivých kultur zde zastoupených. Neexistuje česká publikace, která by toto téma postihovala jako celek, proto se mu budu věnovat v této kapitole.

3.1.1 Národy vyznávající převážně islám

Je třeba poznamenat, že ne všechny národy vyznávající islám se řadí k Arabům. A zároveň ne všichni Arabové jsou muslimy. Organizace islámské konference, což je největší politická instituce islámských států, sdružuje v současné době 55 členských zemí, kde převážná část obyvatelstva islám vyznává. Dohromady se jedná zhruba o jednu miliardu lidí [22]. Islám je tedy hned po křesťanství druhým největším náboženstvím [20].

Arabové žijí ve Středním východě a v severní Africe. Jejich počet se pohybuje zhruba okolo 240 milionů, což znamená, že se nejedná ani o ¼ všech muslimů.. Arabštinou však byl napsán korán, a tak se arabsky modlí všichni muslimové [22].

Islám vznikl za působení proroka Muhammada (570 – 632) v Arábii. Dále se pak šířil mimo Arabský poloostrov a přistoupili na něj Peršané, Berbeři, Turci a také mnozí Indové a obyvatelé jihovýchodní Asie a severní Afriky [22].

Islám je jedním ze tří hlavních monoteistických náboženství (vedle křesťanství a judaismu). Muslimové věří, že Alláh lidem zjevoval svou vůli prostřednictvím proroků. K těmto prorokům patří Abraham, Mojžíš, Ježíš, Marie a samozřejmě pro muslimy nejdůležitější – Muhammad. Tomu byla zjevena kniha – korán. V koránu je mnoho společných prvků s Biblií – je zde něco na způsob desatera, dále modlitby, žalmy, příkazy almužny a půstu.

Je třeba si také uvědomit, že i v zemích, které jsou převážně arabské mohou existovat menšiny, které si zachovali původní jazyk – například berberské skupiny v Maroku, Núbijci v Egyptě, Kurdové v Iráku a podobně. Převážná většina obyvatel těchto zemí však mluví arabsky. Arabština je příbuzná s hebrejštinou a podobná jazykům starověkých civilizací (například feničtina, babylonská a asyrská akkadština). Stejně jako u hebrejštiny se arabské písmo píše zprava doleva [22].

Jedním z národů vyznávajících islám, se kterým se můžeme na území naší republiky setkat, jsou Čečenci. Tito lidé pocházejí z území na jihu Ruska – přesněji z Kavkazských hor. Tato oblast se nazývá Čečensko. Čečenci usilují o osamostatnění, což způsobilo válečný konflikt.

Turecko je zvláštní islámskou zemí. Turkové nejsou Arabové, což je velice důležité, protože jsou na to citliví. Jejich řeč se od arabštiny také liší. Po první světové válce zde došlo k velkým reformám, za nimiž stál generál Mustafa Kemal paša, zvaný Atatürk (Otec Turků). Jedna z reform spočívala v tom, že tehdy běžně používané arabské písmo bylo v Turecku nahrazeno latinkou. Atatürk postrčil Turecko blíže k Evropě, proto se tato země liší od ostatních muslimských zemí. Turci jsou mu stále vděční a oslavují ho. V Turecku žije mnoho různých etnik, například Kurdové, kteří usilují o politické uplatnění svého národa. To způsobuje některé konflikty [22].

Z muslimských národů se u nás můžeme dále setkat nejčastěji s Afghánci, Kosovskými Albánci a Bosňáky.

Svátky

Muslimové obvykle používají dva kalendáře. Jeden mezinárodní a druhý islámský lunární kalendář. Jejich počítání letopočtu se liší, protože na počátku není narození Krista, jako u mezinárodního letopočtu, ale hidžra, tedy odchod Muhammada z Mekky do Medíny. Stalo se tak roku 622. Islámský kalendář má 29 a 30 dní, podle skutečných měsíčních fází. Rok je tedy na rozdíl od našeho kratší o 11 dní.

Na závěr ramadánu se slaví tzv. malý svátek (arabsky *id saghír*, turecky *küçük bayram*). V tomto období se dávají almužny, děti dostávají dárky a kupuje se nové oblečení. Pak následuje velký svátek – *id kabír*, turecky *kurban bayramı*. Ten připadá na 10. den 12. měsíce a vrcholí jím poutní přípravy v Mekce. Po celém muslimském světě se ten den oběťují ovce a jiná zvířata. Oba zmíněné svátky se slaví zhruba tři dny. Ramadán je měsíc, v němž si muslimové připomínají seslání koránu. Jedná se o velký půst, kdy věřící muslimové od slunce východu do západu nic nejedí, nepijí ani nekouří. Tento půst nemusí dodržovat malé děti, staří lidé a lidé, kteří jsou nemocní. Mimo islámské země je pro muslimy velice těžké zvyky dodržovat, protože lidé okolo je nedodrží. V tomto období se také v islámských zemích mění pracovní i životní rytmus dne, což se v Evropě neděje [22].

Problém je také v tom, že pro muslimy je dnem pracovního klidu pátek. V tento den se věřící musí zúčastňovat polední společné modlitby v mešitě. Zatímco židé světí sobotu a křesťané neděli, což je v našich podmínkách uskutečnitelné, protože tyto dny jsou dny pracovního klidu, muslimové jsou nuceni v pátek pracovat proti svému náboženskému přesvědčení. Některé evropské firmy, které zaměstnávají velký počet muslimů (například francouzská automobilka Renault), zřídily modlitebny a svým zaměstnancům páteční polední modlitby umožňují [22].

Ohledně modliteb – muslimové se kromě pátku každý den pětkrát modlí. Tyto dny se nemusí modlit v mešitě. Stačí jim jakékoli čisté místo.

Ve světě existují místa, kde žijí křesťané a muslimové pohromadě a vzájemně si blahopřejí k důležitým svátkům [22].

Tradice a zvyky

Středem islámského chápání tradice je *Sunna* (arabsky „podání, tradice“). Protože Korán neobsahuje pravidla pro veškeré oblasti života, vyvinul se po Mohamedově

smrti systém nauky a práva, který přejal rozličné právní a zvykové tradice a včlenil je do náboženského systému islámu. Nejprve se tyto tradice předávaly ve čtyřech právních školách, po dvou staletích byly zapsány do knih. Tyto právní sbírky ovšem nejsou uznávány všemi islámskými směry. Sunnité považují všechny čtyři právní sbírky za správné a přijímají tak celou Sunnu. Šiité pak považují za pravověrnou takovou tradici, která uznává Aliho ibn Abi Taliba jako jediného legitimního Mohamedova následníka.

Arabové samozřejmě nemají všude stejné tradice. Existují mezi nimi jisté místní zvláštnosti a regionální rozdíly v tradicích. Silný vliv islámu, který na ně po staletí působil, je však velice ovlivnil, a tak větší část tradic vykazuje přinejmenším stejné prvky.

Jednou z muslimských tradic je islámské právo šaría. Do něj spadá zákaz jíst vepřové, krev a maso některých dalších zvířat. V islámském světě je zakázané pít alkohol a v posledních letech se k tomu přidává i zákaz drog. Také jsou zakázány hazardní hry. Stane se, že v Evropě se někteří lidé rozhodnou alkohol ochutnat. Pak zde nastává problém, protože jejich tělo na něj není zvyklé a snadno se opijí.

V islámu je kladen přísný důraz na morálku mezi muži a ženami. Intimní styk je povolen pouze po uzavření manželství. Islám povoluje mnohoženství. To ale většinou není praktikováno hlavně z finančních důvodů. Také je zde časté zahalování žen. Žena nesmí mít odhalené vlasy, ty spolu s šijí zakrývá široký šátek. Dále nosí splývavé šaty s dlouhými rukávy. Dodržování způsobu oblečení se liší podle jednotlivých regionů. V Íránu a v Saudské Arábii se dbá na přísné dodržení těchto norem. Naopak v Sýrii, Turecku, Libanonu, Tunisku a dalších zemích je situace uvolněnější [22].

Pokud někdo pochází ze země, kde je i odložení šátku považováno za neslušné, pak při pohledu na oblečení Evropanek očekává jejich uvolněné mravy. Dochází pak ke konfliktům.

Každý muslim se musí v životě řídit pěti svatými povinnostmi. První z nich je vyznání víry šaháda, druhou povinná modlitba (salát), kterou musí vykonat pětkrát denně. Další povinností je sawm, tedy půst v měsíci ramadánu. Čtvrtou povinností je dávání almužny chudým (zakát) a poslední je pout' do Mekky (hadždž) [20].

3.1.2 Obyvatelé bývalé Jugoslávie

V bývalé Jugoslávii žilo mnoho etnik pohromadě. V devadesátých letech se země rozdělila v důsledku Balkánských válek. V současné době existují na tomto území tyto na sobě nezávislé státy:

- Bosna a Hercegovina
- Chorvatsko
- republika Makedonie
- Slovinsko
- Srbsko a Černá Hora (tento název platí od roku 2003, do té doby se toto soustátí jmenovalo Svazová republika Jugoslávie). Autonomní oblastí této části je Kosovo.

Mezi národnosti, které v těchto zemích žijí, patří Slovinci, Chorvati, Makedonci, Bosňáci, Srbové, Černohorci, Gorani a Kosovští Albánci. Až na Kosovské Albánci se jedná o jihoslovanské národy [38].

Co se týče náboženství, převládá katolictví, pravoslaví a islám. Převážná část Slovinců jsou katolíci, muslimů je v této zemi o něco více než pravoslavných. Také Srbové jsou převážně křesťany – buď katolíky, nebo pravoslavnými. Část Srbů však díky tureckému vlivu konvertovala k islámu. Podobná situace je i v Chorvatsku. V Makedonii se nejvíce obyvatel hlásí k pravoslaví, za nimi následují muslimové.

Bosňáci a Kosovští Albánci jsou naopak převážně vyznavači islámu. Bosňáci jsou Slované, kteří za dob nadvlády Osmanské říše přijali islám. Kosovští Albánci jsou převážně sunnitští muslimové, dále pak je zde jistá část obyvatel, kteří vyznávají pravoslaví. Jak již bylo řečeno, na rozdíl od ostatních etnik se nejedná o Slovany. Albánci pocházejí pravděpodobně z Kavkazu.

Všechny zmíněné národy píší azbukou, kromě Chorvatů a Albánců, kteří používají latinku.

Svátky

V případě Bosňáků, kde většina z věřících vyznává islám, tomu také odpovídá i většina národních svátků. Prvním z nich je Ramadán (Ramazán) bajram, třídní slavnost zakončující postní měsíc ramadán. A tím druhým je Kurban bajram, svátek

obětování následující po pouti do Mekky (hadždž). Podobná situace je i u ostatních muslimů [20] .

Křesťané slaví pochopitelně svátky jiné – u nich pak záleží na tom, zda jsou katolíky nebo pravoslavnými. Chorvaté jsou převážně katolíky a tak největším svátkem jsou pro ně Vánoce, masopust a Velikonoce.

Tradice a zvyky

Co se týče folklóru v zemích bývalé Jugoslávie, lze jej obecně charakterizovat jako směsici slovanského a orientálního vlivu. Prolínají se zde tradice jihoslovanské, dále pak turecké, arabské a také soudobé evropské. Samozřejmě s tradicemi, které jsou charakteristické pro jednotlivá etnika.

Například životě Bosňáků hraje folklór stále velkou roli, zejména co se týče hudby. Mezi chorvatské tradice patří kolové tance (kolo), ke kterým patří tradiční černobílé kroje [20] .

Ohledně mentality pak nelze státy bývalé Jugoslávie zobecňovat. Mezi jednotlivými národy jsou velké rozdíly, které i přispěly k Balkánskému konfliktu. Jedním ze společných rysů je možná vyšší dávka temperamentu.

3.1.3 Rusové

V dobách, kdy existoval Sovětský svaz, byly k Rusku připojené mnohé dnes již samostatné země. Patří mezi ně například již zmíněná Ukrajina, dále pak Bělorusko, Arménie, Gruzie, Kazachstán, Uzbekistán a další.

Součástí nynějšího Ruska je například Čečensko. Čečenci jsou zvláštní národ. Mezi nimi a Rusy dochází často ke konfliktům. Je to dáno zcela odlišným přístupem k životu a odlišným náboženstvím.

Svátky

Velká část Rusů se hlásí k pravoslavné církvi, což je v zemi, kde bylo po sedmdesát let oficiálním vyznáním ateismus, zajímavé. Náboženství ovšem není významnou součástí jejich života. Právě proto, že se Rusové hlásí k pravoslavné církvi, odpovídají tomu i jejich svátky. Ruské Vánoce (rožděstvo) se konají 7. ledna a za časů sovětské moci byly dlouho zakázány. Jde čistě o náboženský svátek.

Největším rodinným svátkem je pro Rusy Nový rok. V tu dobu se zdobí vánoční stromeček (jolka) a dárky naděluje Děda Mráz se svou vnučkou Sněhurkou [20] .

Tradice a zvyky

Ruská lidová kultura je ovlivněna mísením kultur východoslovanských kmenů s germánskými, finskými, mongolskými a turkotatarskými kmeny. Odráží se v ní také západoevropské a orientální prvky.

Velice důležitou součástí ruské kultury tvoří hudba s tradičními nástroji jako je balalajka, gusle a citera a písně (dumy). K lidovým zvykům patří například věštění litím z vosku a z kávové sedliny na Vánoce [20] .

Rusové sice jsou Slované jako my, ale jejich mentalita se od té naší přece jen trochu liší. K typickým ruským vlastnostem se dá zařadit poměrně vysoké sebevědomí a také národní hrdost, se kterou souvisí také snadné přijímání myšlenek, které jsou jim vnucovány [5] . Rusové mohou někdy působit nevychovaně, to je dáno tím, že nejsou zvyklí zabývat se těmito formálními záležitostmi, protože v Rusku bylo dlouhou dobu považováno příliš slušné vychování za zbytečný přepych. Dále pak Rusové překvapují svou přímočarostí a upřímností, což také může působit nezdvořile, ale pro ně je to obvyklý způsob jednání.

V Rusku jsou lidé v mnohých věcech samostatnější a praktičtější než všude jinde. Naučily je to poměrně těžké podmínky, ve kterých žijí. Znamená to, že žádná situace jim nepřipadá neřešitelná. Zbytečně nezmatkují a pokoušejí se věci řešit, v čemž jim napomáhá vysoká schopnost improvizace.

Jak již bylo zmíněno, hodně Rusů je věřících, ale většina z nich navštěvuje kostel pouze z důvodu zapálení svíčky a rychlé modlitby, což provozují v případě, že chtějí něčeho dosáhnout (složit zkoušku, uskutečnit obchod).

„Mysl ruská je teskná, stále touží po něčem, čeho nemá, co je pro ni nedosažitelné, na co ani není s to, aby určitě vyjádřila“ [5] .

3.1.4 Slováci

Slováci byli dlouhou dobu občany stejného státu jako my. Proto máme někdy dojem, že se jejich kultura od té naší vůbec neliší. Známe je však daleko méně, než si myslíme. Samozřejmě, že zde neobjevíme nějaké zásadní rozdíly v mentalitě. Slováci

u nás nezažívají kulturní šok, jako lidé ze vzdálených zemí, ale jejich kultura se přece jen trochu liší od té naší.

Svátky

Jedním z nejdůležitějších svátků jsou stejně jako u nás Vánoce. Tyto svátky probíhají podobně jako u nás. Před štědrovečerní večeří je třeba se postit, následuje večeře, od které se nesmí odejít, dokud všichni nedojí, a dárky nosí Ježíšek. Jediný rozdíl je snad v jídle. Na Vánoce se nepeče cukroví a samotná večeře začíná přípitkem, po kterém následují oplatky v medu. Poté se jí bobačky, což jsou buchtíčky s mákem a mlékem. Na Slovensku nemá tradici rybí polévka, ale kapustnica, což je zelňačka s klobásami. Následuje hlavní chod – smažený kapr s bramborovým salátem, stejně jako je tomu o Vánocích v Čechách.

Dalším důležitým svátkem jsou Velikonoce. Čtyřicet dní před Velikonocemi je půst. V tuto dobu jsou zakázány zábavy a nesmí se tancovat. Na Velikonoce se vyrábějí kraslice a většinou stejnou metodou, jako u nás (vajička se vaří se slupkami od cibule, nebo se barví voskem).

Na Slovensku neznají pomlázku – muži tam ženy polévají vodou a nebo voňavkami. Také se tam nepeče beránek nebo mazanec, jak je tomu u nás. Tradičním velikonočním jídlem je domácí uzený sýr a červená řepa s křenem. Peče se také kopřivová nádivka, jak to dělají Češi.

Ostatní svátky jsou stejné nebo alespoň velice podobné těm jako v Čechách.

Tradice a zvyky

Tradice a zvyky jsou na Slovensku velice podobné těm našim. Mezi Čechy a Slováky nejsou žádné rapidní rozdíly v mentalitě. Nedochozí k velkým kulturním rozdílům nebo dokonce k nedorozuměním. Jediný z větších rozdílů může být v tom, že Slováci bývají pobožnější než Češi.

Některé zvyky se trochu liší od našich. Co se týče Vánočních tradic, tak zatímco české dívky házejí střevícem k prahu dveří, aby se dozvěděly, jestli se vdají, pak slovenské dívky mají tradici jinou. Když se dopečou již zmíněné bobačky, pak dívka vezme jeden kousek tohoto pečiva do ruky a běží před dům. Odkud uslyší zaštěkat prvního psa, tím směrem se vdá. Další vánoční zvyky jsou podobné těm našim.

Velikonoční zvyky již zmíněny byly – dívky bývají polévány vodou. Jinak jsou tradice podobné těm našim.

Na Nový rok se také, stejně jako u nás, jí čočka – aby se v domě držely peníze, a nepřipravuje se drůbež, protože ta má peří a štěstí by pak z domu mohlo uletět.

3.1.5 Ukrajinci

Ukrajinců je ze všech cizinců v České republice nejvíce. Bohužel nelze přesně určit jejich počet, protože velká část z nich, zde pobývá nelegálně. Počet nelegálních migrantů z Ukrajiny se snížil po zavedení vízového styku s Ukrajinou (k 28. červnu 2000).

Důvodem jejich pobytu u nás jsou především pracovní příležitosti, které jsou placené lépe, než v zemi jejich původu. Ukrajinci zde sem přicházejí především za účelem přechodné migrace a hledají zde práci v nekvalifikovaných oborech, jak je pomocný stavební dělník, kopáč, uklízečka a podobně. Většina Ukrajinců, kteří u nás pobývají jsou muži – k 31. 12.2001 zde pobývalo 39,3% žen z celkového počtu 163 805 Ukrajinců, kteří zde měli pobyt delší než 1 rok [4] . Co se týče zaměstnání osob z vízem nad 90 dní, k 31.3.2004 na našem území pracovalo 14 948 osob z Ukrajiny, kteří zde byli registrováni jako zaměstnanci a 11 260 osob registrovaných jako podnikatelé[32] .

Lidé pocházející z Ukrajiny však nemusí být Ukrajinci, pokud pocházejí ze Zakarpatské Ukrajiny, označují se jako Rusíni. Zakarpatská Ukrajina měla složitou historii, postupně náležela Rumunsku, Rakousku-Uhersku, Československu, byla okupována Maďarskem, poté byla spojena s Ukrajinou a připojena k Sovětskému svazu. Obyvatelé tohoto území usilují již od roku 1991 o autonomii, ale zatím jim není vyhověno. Na tomto území žije velké množství menšin, například Maďaři, Němci, Ukrajinci, Rusové, Rumuni, Slováci a Češi. Právě ona komunita Čechů usazených na Ukrajině se nazývá Volyňští Češi. Při revoluci se část z nich vrátila do České republiky.

Rusíni mají jiné zvyky než Ukrajinci. Jejich zvyky se také liší od Rusů a Bělorusů. Je zde i jazykový rozdíl.

Ukrajinci mají bohužel u Čechů špatnou pověst. Málokdo se setkal s ukrajinskou vyšší třídou. Obrázek o tomto etniku si většinová populace vytváří ze zkušenosti se stavebními dělníky a ze zpráv o mafii.

Svátky

Ukrajinské svátky souvisí především s jejich náboženstvím, to znamená, že většina svátků je pravoslavná.

Prvním svátkem v roce je Nový rok (1. ledna). Ten je ale na rozdíl od našeho spojen s předáváním dárků pod novoročním stromkem. Dárky se předávají na Nový rok ráno. Dárky ale malým Ukrajincům nenosí Ježíšek nýbrž Děda Mráz a jeho vnučka Sněhurka. Jinak má oslava nového roku podobný charakter jako u nás – přivítání nového roku přípitkem a oslavami spojenými s ohňostrojem. Ukrajinský Nový rok je spojen též s některými zvyky (více v následující části) [36].

Od sedmého do čtrnáctého ledna slaví Ukrajinci ortodoxní Vánoce. V tyto dny chodí zejména děti koledovat. Během toho zpívají tradiční písně.

Dalším ortodoxním svátkem jsou Velikonoce – Pascha. Tyto svátky následují dva týdny po katolických Velikonocích a oslavují Kristovo Zmrtvýchvstání a odchod Židů z Egypta. Před a během Velikonoc se konzumuje velikonoční cukroví a ručně se barví vajíčka. Celou velikonoční noc stráví lidé v kostele na mši. Obvykle s sebou berou cukroví, malovaná vajíčka a láhve s vínem. Okolo čtvrté hodiny ráno končí mše posvěcením přinesených potravin, které tímto získávají léčivé účinky. Lidé se vrátí do svých domovů a pokračují v oslavě s posvěceným jídlem a pitím celý den.

Kromě výše zmíněných svátků mají Ukrajinci většinu svátků podobných s našimi. Slaví Mezinárodní den žen, Den matek, April, Svátek práce a konec druhé světové války (9. května). Také mají mnoho svátků typicky ukrajinských, žádný z nich však není tak významný jako tři předešlé.

U Ukrajinců žijících u nás bývají zaznamenány tendence přejímat některé svátky. Jedná se především o Vánoce. Než o opravdové přijetí svátku jde spíše o přijetí některých charakteristických znaků, které svátek má – například štedrovečerní kapr [2].

Tradice a zvyky

Převážná část Ukrajinců se hlásí k pravoslaví. Ukrajinci jsou mentalitou podobnější Čechům než Rusům, takže v běžném kontaktu nedochází k zásadním nedorozuměním.

Hodně tradic a zvyků mají podobných s námi. Mezi některé typické ukrajinské tradice mohou patřit například jiné zvyky na Nový rok. Ten je spojen s předpovídáním budoucnosti a plněním přání. Ukrajinci mohou svá přání plnit pomocí kousku papíru, na který přání napíší, pak jej vhodí do sklenky šampaňského, kterou si budou na Nový rok připíjet. Když zvon o dvanácté hodině zazvoní, sklenku vypijí a přání pro tento rok se splní.

Jiným zvykem, praktikovaným hlavně na venkově, je pro svobodné dívky jít ven a vyhodit jednu ze svých bot přes plot. Ze směru, kterým ukazuje špička boty, přijde budoucí manžel [36].

3.1.6 Vietnamci a jiné asijské národy

Vietnamská kultura vychází z odlišné filozofické tradice od té naší. Byla ovlivněna mnoha duchovními proudy. Za tři nejdůležitější můžeme považovat konfucianismus, taoismus a buddhismus. Dále pak hinduismus, islám, křesťanství a v poslední době také evropsko-americké filozofie a politické nauky [8].

Počet Vietnamců v našich končinách je poměrně vysoký. Také je potřeba zmínit, že Vietnamci nejsou sezónními pracovníky a že v České republice se usazují s celými rodinami. Co se týče jejich činnosti zde, pak u Vietnamců, kteří zde mají vízum nad 90 dní, převažují podnikatelé nad zaměstnanci. Podnikatelů zde bylo k 31.3.2004 registrováno 8 327 a zaměstnanců jen 152 [32].

Svátky

Svátky Vietnamců se řídí hlavně podle jejich lunárního kalendáře. Kromě několika křesťanských komunit ve Vietnamu nikdo neslaví Vánoce a Velikonoce. Svátky mají jiné, než jak jsme na ně zvyklí my.

Vietnamský lunární kalendář je jiný než kupříkladu čínský – liší se asi o jednu hodinu. To znamená, že se může stát, že se Nový rok neslaví stejný den v Číně i ve Vietnamu. Čínský kalendář je navíc lunisolární, to znamená, že se v něm podle určitého systému skloubil kalendář lunární i solární [8].

V Asii se roky obvykle naznačí čísly, ale nesou název jednoho zvířete ze zvěrokruhu. Těchto zvířat je dvanáct – stejně jako měsíců v roce. První je Krysa, následuje Býk, Tygr, Zajíc (ve Vietnamu je to Kočka), Drak, Had, Kůň, Koza, Opice, Kohout, Pes a Prase [8].

Jedním z nejdůležitějších svátků je Nový rok (Tet Nguyen Dan). Slaví se však jindy než 1. ledna. Vzhledem k tomu, že se jedná o posuvný svátek, datum není přesně stanoveno – pohybuje se mezi 21. lednem a 20. únorem. V ten den si Vietnamci přičítají ke svému věku rok navíc (ve Vietnamu si lidé přičítají jeden rok již při narození, počítá se totiž i doba strávená v lůně). Tento svátek si chtějí co nejvíce užít, protože i oni se řídí příslovím „jak na Nový rok, tak po celý rok“. Věří, že vše, co se ten den přihodí, může ovlivnit průběh celého následujícího roku. Symbolem Nového roku je stromek nebo větvička broskvoně (v některých oblastech meruňky) – má znamenat dlouhověkost, nesmrtelnost a její barva připomíná štěstí, krev, oheň nebo slunce. Dále je důležitý kumkvatový stromek, který kvete i plodí zároveň, což symbolizuje pokračování života a střídání generací [8].

V tomto období se lidé snaží zbavit se svých dluhů, usmířit se, uklízí se celý dům a vůbec dochází k očištění jak tělesnému, tak vnitřnímu.

Také se jedná o období hojnosti, kdy se nakupuje velké množství potravin, které si v průběhu roku nemohli dopřát. Kupují se taky dárky lidem, kterým chce dotyčný vyjádřit vděčnost, nebo kterým je nějak zavázán. Dárky dostávají lékaři, učitelé, úředníci a podobně.

Dalším důležitým znakem tohoto svátku je obětování duším předků. Obětují se různé předměty a jídlo a modlí se k nim. Duše předků mají v asijské kultuře významné postavení a pokrmy a dárky se jim obětovávají při každé slavnostní příležitosti – například při svatbách, pohřbech a nebo při narození dítěte [8].

Duším zemřelých připadá také jeden svátek, který je určený pouze jim. Jedná se o něco podobného našim Dušičkám. Svátek připadá na 7. den 7. měsíce a Vietnamci věří, že v tento den na zem sestupují duše zemřelých. Mrtvým příbuzným obětovávají jídlo a dávají jim papírové předměty, které by mohli na onom světě potřebovat. Některé mrtvé je třeba si udobřit sladkostmi, aby neškodili živým – jedná se o lidi, kteří spáchali sebevraždu, utopili se nebo po sobě nezanechali mužského potomka, který by se jim staral o rodinný oltář. Taková duše nenalezne nikdy klid [8].

Posledním svátkem v roce je Den ducha rodinného krbu. Asi týden před Novým rokem se podle Vietnamiců duch jejich rodinného krbu (jakýsi bůžek) vydává na cestu za Nefritovým císařem, což je v taoismu nejvyšší bytost, aby mu sdělil skutky své rodiny [8].

Tradice a zvyky

Vietnam a ostatní asijské země jsou od nás velice vzdálené, a to nejenom fyzicky, ale také kulturně. Některé jejich chování je pro nás nezvyklé, stejně tak jako některé naše projevy pro ně.

Vše začíná již pozdravem. V Asii je zvykem pozdravit dříve muže a pak teprve ženu. Vietnamsci mají také jiné podání ruky – podaná ruka se na chvíli podrží v obou dlaních. Vyjadřuje se tak úcta k dotyčnému.

Na počátku každé konverzace je slušné dotázat se na zdraví rodiny. Stručná odpověď je brána jako nezdvořilost. Asiáté otázkou na zdraví nejen projevují zájem o osobu člověka, se kterým mluví, ale také chtějí být užiteční a případně doporučit nějakou léčbu, se kterou mají zkušenost..

Odlišné je také nahlížení na vzhled. Asijští muži si často nechávají narůst dlouhý nehet na malíčku, kterým se chlubí. Například s jeho pomocí odpočítávají bankovky. To, co je pro Evropana nechutné, pro Asiaty znamená, že dotyčný je natolik majetný, že nemusí manuálně pracovat. Také na tloušťku mají jiný náhled. V Asii je korpulentnost znakem blahobytu a bezstarostnosti (člověk má dostatek jídla – vede se mu tudíž dobře). Lichotky vedené tímto směrem se však u většinové populace nesetkávají s úspěchem, a naopak to vyvolává konflikty.

Když už k nějakému konfliktu dojde, tak Asiáté je řeší jiným způsobem než Češi. Rozpaky nebo omluvu dávají najevo úsměvem, což je v našich končinách mylně považováno za výsměch. Dále pak ve Vietnamu a ostatních asijských zemích není zvykem kritizovat někoho před ostatními. Takže, když se Čech rozhodne kritizovat Vietnamce a jedná tak před kolektivem, velice mu tím ublíží, protože ho dostane do trapné situace. Ztrapnit se může ale i ten, kdo kritizuje, a to v okamžiku, že začne křičet. Asiáté to považují za něco jako projev hysterie, a dotyčný tak ztrácí veškerou autoritu.

Jiné zvyky se v Asii dodržují i například při stolování (viz kapitolu 5).

3.2 Svátky, tradice a vliv náboženství

Tato podkapitola je sestavena z poznatků ze studia literatury a z výzkumu mezi zástupci cizích zemí, který bude prezentován v následující kapitole. Tradice ani svátky nejsou teritoriálně ohraničené a vzájemně se prolínají mezi jednotlivými zeměmi. Samozřejmě existují země, jejichž kultura je nám natolik vzdálená, že se neshodujeme ani v hlavních svátcích v roce. Přesto lze vysledovat jisté rysy společné pro země od sebe velice vzdálené, pravděpodobně spojené s přirozenou tendencí lidí potěšit o svátcích své blízké. Například dávání dáreků na Nový rok je společné ve Vietnamu i ve státech s pravoslavnou tradicí (i když datum Nového roku se liší).

Tradiční svátky se díky své dlouhé historii měly možnost vyvíjet a mezi jednotlivými zeměmi se ovlivňovat. Zajímavé je například sledovat vánoční zvyky ve středoevropském teritoriu. Vánoční stromeček, jak ho známe, se z Německa rozšířil do ostatních zemí před méně než sto lety. Překvapivě krátkou tradici má typické štedrovečerní jídlo – bramborový salát, který pochází z Ruska a je rozšířen nejen v České republice, ale i na Slovensku a například v Srbsku. Jiné ruské tradice (například to, že dárky nosí děda Mráz) se ale neprosadily (i přes masivní snahu státní moci).

Velké svátky a důležité obřady (svatby a pohřby) se skládají z jednotlivých tradic, jejichž původ nemusí být nutně v jednom teritoriu. Například ve svatebních zvycích lze vysledovat oblasti, kde je zvykem nosit nevěstu přes práh, dále pak oblasti, kde se ženichovi před svatbou nabídne nepravá nevěsta. Tyto oblasti sice mají společný průnik (v tomto případě například část Slovenska), ale existují regiony, kde se uplatňuje pouze jedna z nich, a ta je smísená s jinými zvyky. Lze tedy říct, že na základě znalosti části zvyků nějakého svátku není ještě možné předpokládat, že oslavy probíhají totožně.

Některé zvyky se nám mohou zdát nepochopitelné – například svátek obětování v muslimských zemích. Stejně zvláštní se ale mohou cizincům jevit naše velikonoční tradice spojené s pomlázkou. Svátek (v podstatě náboženský), při něm je zvykem ženy bít, je brán zvnějšku přinejmenším s podivem, často ale negativně. České ženy to ale obvykle takto nevnímají. S vědomím toho je třeba posuzovat cizí tradice,

protože člověk žijící v kultuře jiné nemá a ani nemůže mít dostatečný vhled do toho, jak jsou tyto tradice vnitřně vnímány.

Většina svátků má základy v náboženství. Svátky se tedy liší podle toho, kde jaké náboženství v zemi převládá. Následující tabulka zachycuje rozložení tradičních náboženství v zemích, o kterých byla v této práci dosud řeč.

Stát	Islám	Křesťanství			Budhismus
		Pravoslaví	Katolická církev	Protestantská církev	
Bosna a Hercegovina	40%	31%	15%	—	—
Chorvatsko	1,3%	4,44%	90%	—	—
Republika Makedonie	30%	67%	—	—	—
Rusko	10%	16,3%	1%	0,9%	—
Slovensko		0,9%	72,1%	8,9%	—
Slovinsko	1%		96%	—	—
Srbsko a Černá Hora	19%	65%	4%	1%	—
Sýrie	90%	10%			—
Turecko	99%	—	—	—	—
Ukrajina		45%	7,2%	—	—
Vietnam	0,5%	—	10%	0,25%	50%

Zdroj: [33] [34] [35]

Tab. 1, Náboženství v jednotlivých zemích

Pro výpočet svátků existují různé kalendáře, kterými se jednotlivé země řídí:

Lunární	Lunisolární	Gregoriánský	Juliánský
Islám, Vietnam	Čína	Země s katolickou a protestantskou tradicí	Země s pravoslavnou tradicí

Tab. 2, Kalendáře

4 Výzkumné šetření

V této kapitole budou prezentovány tři sondy, které si kladou za cíl nastínit problematiku etnických uskupení na našem území a výsledky pak mohou sloužit ke zpracování doporučení pro učitele.

4.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem realizovaného šetření bylo zjistit:

- ♦ názor zástupců etnických skupin na české školství a jeho přístup k dětem cizinců,
- ♦ zvyky a svátky nejpočetnějších etnických uskupení u nás, prezentovat kulturní a společenské odlišnosti těchto uskupení,
- ♦ zaměřit se na situaci ve školách a speciálních zařízeních, které mají dlouholetou praxi při výuce žáků cizí národnosti, a zmapovat hlavní specifika a problémy práce s těmito žáky.

4.2 Popis průběhu šetření

Ideálně by měl výzkum zaměřený na integraci žáků jiných státních příslušností do škol probíhat přímo mezi žáky. Tento způsob je však obecně považován za nevyhovující, protože nese určitá rizika, způsobená společenskou citlivostí tohoto problému. Není možné, rozdat českým dětem dotazník zaměřený na zjištění jejich názoru na spolužáka pocházejícího z jiného státu. Tím by se českým žákům vnucovala myšlenka odlišnosti jejich spolužáka a zároveň by tento způsob výzkumu automaticky vyčleňoval onoho spolužáka. Také není možné se dotazovat dětí cizinců na to, jak se cítí v českém prostředí, neboť může jít o plně integrované jedince, kteří si svou odlišnost nemusí uvědomovat (a jeho spolužáci také ne)¹. Dětství je velice složitým obdobím a pro děti, které vyrůstají v pro sebe nezvyklém prostředí, to platí dvojnásob. Upozorňování na odlišnost těchto dětí integraci neprospívá. Následující výzkumné šetření je tedy zaměřeno na dospělé osoby.

První část šetření byla provedena mezi zástupci hlavních etnických skupin žijících u nás na únorovém setkání těchto společenství na Magistrátu Hlavního města Prahy. Tématem této práce bylo zjistit názory těchto lidí na české školství. Další částí je

¹ Tento názor zastávají i pracovníci zkoumaných zařízení.

anketa mezi zástupci etnických skupin u nás, zaměřená na jejich zvyky a svátky, která probíhala v období od února do března roku 2006. Poslední částí je anketa mezi učiteli ve školách a speciálních zařízeních, kteří pracují s cizinci. Tato anketa probíhala také v období od února do března 2006.

4.2.1 Metody výzkumného šetření

K tomuto výzkumnému šetření bylo použito dvou metod – metody dotazníkové a metody rozhovoru.

Pro získání informací o názorech zástupců etnických uskupení na české školství byla vybrána metoda dotazníková. Předpokládá se, že tito lidé budou umět český jazyk natolik dobře, že budou schopni porozumět psanému textu. Charakter otázek dovoluje jednoznačné odpovědi bez dalšího rozvádění. U druhé skupiny dotazovaných bylo třeba získat ucelené informace, které by dotazníkovou metodou z předem daným výběrem odpovědí nebylo možné. Také hrozilo potenciální nebezpečí špatného pochopení otázek kvůli jazykové bariéře, takže byla pro anketu zvolena forma rozhovoru, kdy odpovědi byly zaznamenávány písemně, popřípadě nahrávány na diktafon.

Při zjišťování informací u učitelů byla také vybrána metoda rozhovoru a to z toho důvodu, že řada informací, které byly pro tuto práci hodnotné, bylo možné získat až po delším rozhovoru a nebylo by možné je odhalit pomocí dotazníku, protože učitelé jim nepřikládali velkou váhu.

4.2.2 Popis respondentů

První skupina respondentů jsou osoby, které se aktivně účastní veřejných záležitostí svého etnického uskupení a proto v jistém smyslu reprezentují společný názor tohoto uskupení. Jedná se o cizince i o osoby, které již získali státní občanství České republiky.

Druhá skupina se skládala převážně z cizinců a dále pak z osob s českým státním příslušenstvím, které odešly ze své země původu ve věku, kdy byly schopny registrovat svátky a tradice své země. Tito lidé mají společné to, že mají stále silné vazby na svou zemi původu a pravidelně tam jezdí za svými příbuznými.

Třetí skupina je složena z učitelů, kteří mají dlouholetou zkušenost s výukou cizinců. Zpovídání byli učitelé ze tří škol a dále pak učitelka z diagnostického ústavu pro děti cizinců a učitelka českého jazyka z azylového domu.

4.3 Hypotézy

Hypotéza 1.

Zástupci etnických uskupení si přejí zachovat své svátky a tradice i pro další generace.

Hypotéza 2.

Zástupci etnických skupin nejsou spokojeni se stavem českého školství.

Hypotéza 3.

Svátky a tradice zkoumaných etnik se neliší od toho, co bylo zjištěno v literatuře.

Hypotéza 4.

Učitelé, kteří mají ve třídách děti cizinců, se velice aktivně věnují multikulturní výchově.

4.4 Sonda požadavků etnických skupin na vztah českého školství k jejich dětem

4.4.1 Dotazník

Následující sonda ukazuje, jaký názor mají etnická uskupení žijící v České republice na multikulturní výchovu a obecně přístup k dětem cizinců na českých školách.

Těmto lidem byl předložen následující dotazník:

Dotazník

Odkud pocházíte?

Jak dlouho žijete v ČR?

____ roků

1. Chcete, aby si Vaše děti zachovaly zvyky a tradice Vaší původní země?

vůbec maximálně
 1 2 3 4 5

2. Mají k tomu být děti vedeny i ve škole (individuálně)?

vůbec maximálně
 1 2 3 4 5

3. Má být ve třídě, kde je cizinec (nebo více cizinců), kladen zvláštní důraz na multikulturní výchovu (pro všechny žáky)?

vůbec maximálně
 1 2 3 4 5

4. Má tato multikulturní výchova zahrnovat svátky a zvyky cizinců, kteří jsou ve třídě?
určitě ne určitě ano

1 2 3 4 5

5. Mají se děti cizinců této výuky aktivně účastnit (referáty a podobně)?

určitě ne určitě ano
 1 2 3 4 5

6. Bojíte se takového upozorňování na jejich původ?

vůbec nebojím rozhodně bojím
 1 2 3 4 5

7. Přístupuje české školství citlivě k dětem cizinců?

rozhodně ano rozhodně ne
 1 2 3 4 5

8. Potřebují děti cizinců ve škole zvláštní přístup?

vůbec maximálně
 1 2 3 4 5

9. Zvýší tento zvláštní přístup tlak na dítě (např. protože upozorňuje na jeho odlišnost)?

vůbec maximálně
 1 2 3 4 5

10. Jaké je riziko, že zvláštní přístup vyčlení děti z kolektivu?

žádné velké
1 2 3 4 5

11. Jaký tlak klade na dítě to, když na něj učitel nebere ohled (přistupuje k němu stejně jako k českým dětem)?

žádný velký
1 2 3 4 5

12. Považujete za nutné vyhledat odbornou pomoc při jazykové přípravě před vstupem dítěte do české školy?

určitě ne určitě ano
1 2 3 4 5

13. Jak hodně se liší školní systém ve Vaší zemi od toho českého?

vůbec maximálně
1 2 3 4 5

14. Je český školní systém lepší nebo horší než ve Vaší zemi?

Horší Spíše horší Stejný Spíše lepší Lepší

15. Odlišují se Vaše stravovací návyky od českých?

vůbec maximálně
1 2 3 4 5

16. Má se tomu přizpůsobit školní stravování?

ano ne, přizpůsobíme se tomu sami

4.4.2 Vyhodnocení odpovědí

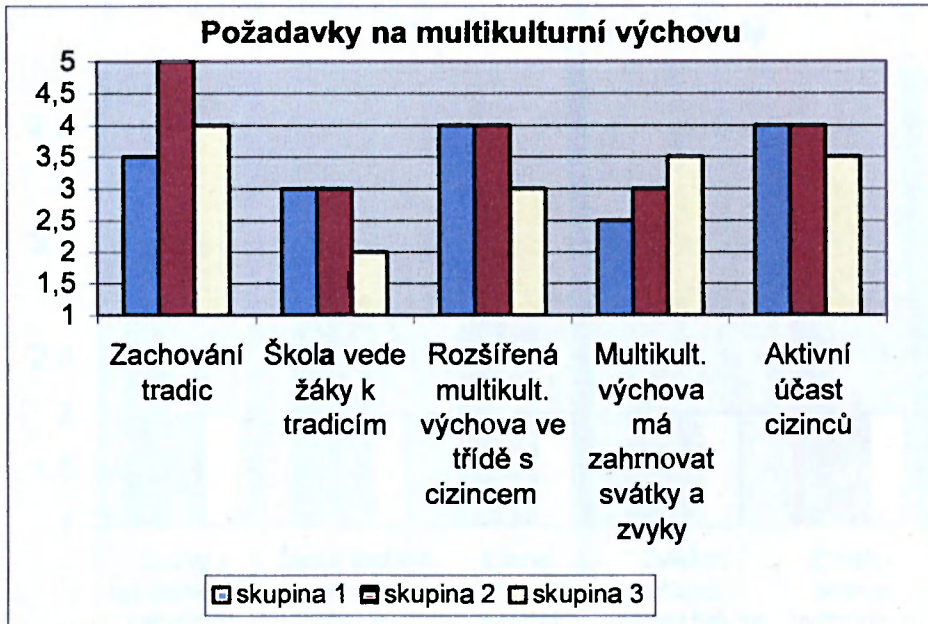
Dotazníku se účastnilo sedmnáct zástupců devíti etnických skupin. Z nichž všichni měli, mají nebo budou mít děti, které chodí do české školy. Průměrná délka pobytu na českém území je 6,2 roku.

Jednotlivé zúčastněné země byly rozděleny do tří skupin, které odpovídají geografické poloze. Na výsledcích výzkumu lze ukázat, že vytvořené skupiny mají kromě vzájemné geografické blízkosti i podobný názor na otázky v dotazníku. Průměrný rozptyl odpovědí počítaný přes tyto tři skupiny je o 36 % nižší než rozptyl počítaný přes celou množinu. Z toho plyne, že v jednotlivých skupinách se respondenti shodují průměrně víc než všichni dohromady, a má tedy smysl respondenty do těchto skupin rozčlenit.

skupina 1	skupina 2	skupina 3
chorvatská	čínská	polská
ruská	líbanonská	slovenská
srbská	vietnamská	
ukrajinská		

Tab. 3, Rozčlenění do skupin podle národností

V následujících grafech jsou znázorněny střední hodnoty odpovědí výše zmíněných skupin na jednotlivé (číslované) otázky z dotazníku. Otázky jsme rozdělili do tří skupin podle typu zjišťované informace. První skupina otázek se týká zjištění, jaký důraz kladou dotazovaní na zachování své původní kultury a jakou úlohu v tom má podle jejich názoru sehrát multikulturní výchova ve škole.

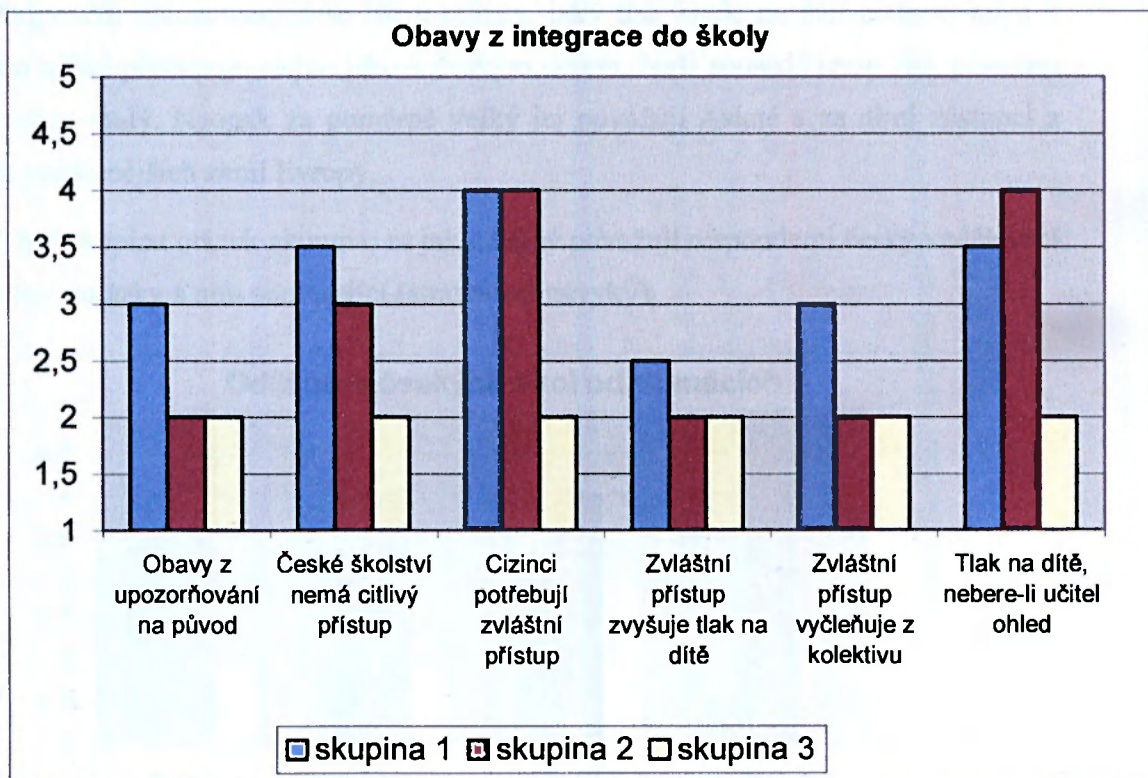
Z výsledků je patrné, že si cizinci přejí zachování svých původních tradic i u svých potomků, což souhlasí s hypotézou 1.. Patrný rozdíl mezi odpovědi první a druhé skupiny může znamenat, že Asiaté mají větší vazbu na své rodinné příslušníky a to i na ty, kteří zůstali v zemi původu. V tomto směru se vyjadřuje i následující anketa, která zkoumá blíže vazby na původní kulturu cizinců.

Lidé původem z nám vzdálených zemí se vyjadřují pro aktivnější přístup školy při zachování zvyků původní země. U bližších sousedů není tento trend tak výrazný, neboť jejich kultura je buď velice podobná té naší nebo její zachování nevyžaduje velké úsilí.

S rostoucí vzdáleností je vyžadován i vyšší důraz na multikulturní výchovu u ostatních žáků ve třídě. Patrně kvůli obavám z větší odlišnosti dítěte, které mohou způsobit zbytečné předsudky, vedoucí až k šikaně.

Většina respondentů si myslí, že by multikulturní výchova měla v rozumné míře zahrnovat i zvyky a svátky cizinců, kteří jsou ve třídě. Na této výchově by se měli aktivně podílet i přítomní cizinci a zprostředkovat tak svým spolužákům bližší kontakt se svou kulturou.

Druhá skupina otázek se zaměřuje na problémy způsobené integrací dětí cizinců do školy.

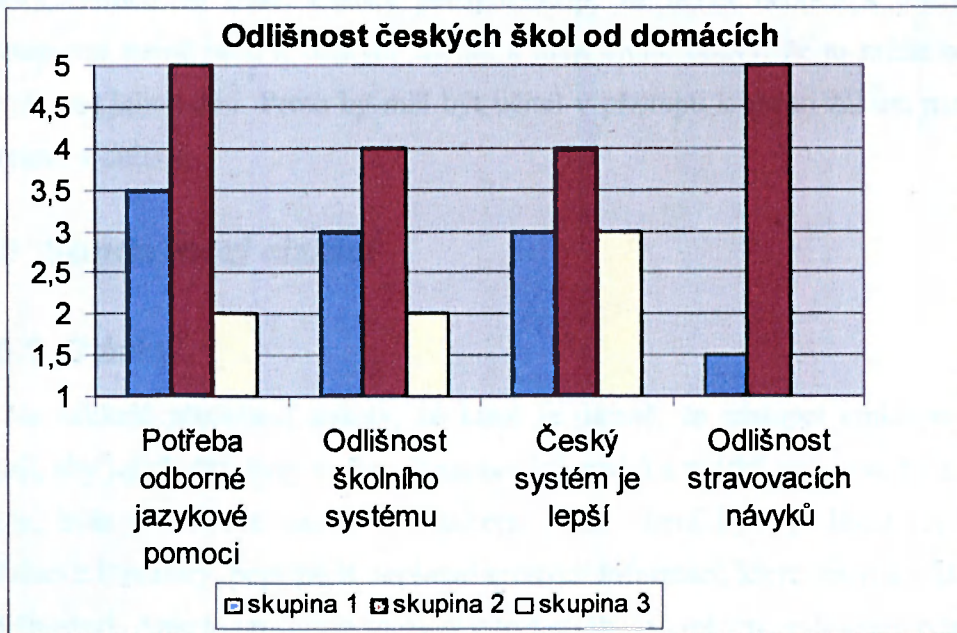
Většina dotázaných nevidí příliš velké nebezpečí v tom, že by multikulturní výchova upozornila na původ dětí. Rozdíl je u vzdálenějších Evropanů, kteří obavy projevují. To je pravděpodobně dáno tím, že vůči Rusům a Ukrajincům existují v české společnosti značné předsudky a proto se tyto národy snaží na svou odlišnost spíše neupozorňovat.

Odpovědi na otázku, zda české školství přistupuje citlivě k dětem cizinců, se různily. Podle našich nejbližších sousedů je přístup k cizincům dostatečně citlivý. Kladně se vyjadřovali i Asiaté. Jako nejméně spokojení se projevili zástupci ze vzdálenější Evropy. Důvodem mohou být již zmíněné předsudky a z toho plynoucí špatné zkušenosti s českým školstvím.

Zvláštní přístup k dětem cizinců nepovažují za tak nutný naši sousedé, zatímco obyvatelé původem ze zemí vzdálenější Evropy a z Asie to považují za žádoucí. Všichni se shodují, že tento zvláštní přístup zvýší tlak na dítě pouze lehce. Stejně se vyjadřují také k otázce, zda to dítě nevyčlení z kolektivu. V tomto projevují lehce zvýšené obavy zástupci ze vzdálenější Evropy.

Odpovědi dotazovaných se liší u otázky, jaký tlak klade na dítě cizince, když k němu učitel přistupuje stejně jako k českým dětem. Naši sousedé tento tlak považují za velice malý. Naopak za poměrně velký jej považují Asiaté a za nimi zástupci z nám vzdálenějších zemí Evropy.

Třetí skupina otázek zkoumá, za jak odlišný považují respondenti český vzdělávací systém a otázky s ním související (stravovací návyky).

Vyhledání odborné jazykové přípravy před vstupem dítěte do školy se liší podle vzdálenosti rodného jazyka od toho českého. Tudíž Asiaté považují tuto přípravu za nutnou, občané ze vzdálenějších zemí (jedná se o slovanské národy, takže rozdíl v řeči není tak markantní jako u Asiátů) a naši sousedé za málo potřebnou.

Školní systém se liší v závislosti na vzdálenosti země od České republiky. Nejvzdálenější nám jsou Asiaté, po nich zástupci za zemí nám vzdálenější Evropy a podle našich sousedů se jejich systém liší velice málo od toho našeho. Kvalitu našeho školního systému všichni označují za stejnou, nebo lehce lepší než v jejich zemi původu, což vyvrací hypotézu č.2..

Stravovací návyky se liší maximálně u Asiátů, lehce pak u obyvatel nám vzdálených evropských zemí a vůbec se neliší u našich sousedů. Odlišnému stravování se přizpůsobí většina dotázaných. Cizinci nepožadují zvláštní přístup ve školních stravovacích zařízeních.

4.4.3 Zhodnocení výsledků

Z předcházející ankety vyplývá, že dotazovaní zástupci etnických uskupení u nás očekávají bezproblémovou integraci, ale ne asimilaci. Stojí o to zachovat u svých dětí tradice své původní země a očekávají, že jim k tomu pomůže škola. Podle dotázaných má multikulturní výchova smysl a ve třídách, kde se cizinci vyskytují by na ně měl být brán zvláštní důraz. Tato multikulturní výchova by měla obsahovat i tradice a svátky cizinců ve třídě. Rodiče předpokládají, že učitel nebude k jejich dětem přistupovat stejně jako k českým žákům a mají určité obavy, že to může negativně působit na jejich děti. Proto by měl být učitel v přístupu k těmto žákům maximálně korektní a citlivý.

4.5 Sonda mezi cizinci

4.5.1 Otázky

Na základě předchozí ankety, ze které je patrné, že zástupci etnických skupin chtějí, aby jejich děti byly vedeny k zachování zvyků a svátků své původní země i ve škole, byla provedena následující anketa. Jejím cílem bylo podložit to, co bylo zjištěno z literatury, popřípadě doplnění určitých informací, které souvisí s kulturními odlišnostmi. Anketa probíhala mezi zástupci etnik s vysokým zastoupením na našem území.

Cizinci odpovídali na následující otázky:

- 1) *Jaký svátek se ve vaší zemi nejvíce slaví a jak?*
- 2) *Jak se slaví svatba a jaké jsou svatební zvyky?*
- 3) *Jak u vás nejčastěji probíhá pohřeb?*
- 4) *Jaké typické chování nebo zvyky vás u Čechů překvapily?*
- 5) *Všimli jste si naopak, že by nějaký váš zvyk překvapil zdejší okolí? Pokud ano, jaký?*
- 6) *Přijali jste nějaké české svátky nebo tradice?*
- 7) *Pokud znáte běžný život české rodiny, myslíte si, že žijete podobně? (zvažujte počet členů rodiny a jejich vztahy, nějakou specifickou odlišnost, pokud jí máte)*

8) *Liší se u vás nějak podstatně výchova syna a dcery?*

Některé výpovědi byly pro nedokonalost jazyka upraveny. Jiné byly tak výstižné, že jakákoli jejich úprava či změna by byla zbytečná.

národnost	pohlaví	věk	délka pobytu	zaměstnání	komunikace
ruská	muž	18	4 roky	student SŠ	čeština
slovenská	žena	32	9 let	zdravotní sestra	čeština
srbská	muž	30	12 let	student VŠ	čeština
syrská	muž	45	21 let	podnikatel	čeština
turecká	žena	26	10 let	studentka VŠ	čeština
ukrajinská	muž	59	5 let	stavební dělník	základní znalost češtiny
vietnamská	žena	31	8 let	prodavačka	základní znalost češtiny

Tab. 4. Charakteristika dotazovaných

Informace o svátcích se dají v literatuře nalézt, ale pohled na ně a jejich srovnání se svátky našimi ze zorného úhlu cizinců zde žijících může být také velice zajímavé.

Dalším neméně zajímavým poznatkem by mohla být vnější charakteristika české společnosti z pohledu cizinců.

Otázka číslo 1 je zaměřena na zjištění, jak vnímají cizinci své vlastní svátky a zda se jejich pocity shodují s informacemi v literatuře.

Druhá a třetí otázka postihuje události v životě, které jsou vnímány silně v jakékoli kultuře, a jsou proto nositeli zajímavých tradic.

Čtvrtou otázkou bych ráda zjistila, čím se odlišuje česká kultura od cizích, protože uvědomění si vlastních zvyklostí je zevnitř velice obtížné, často nemožné.

Cílem páté otázky je zjistit, zda cizinci vnímají své odlišnosti stejně, jako je u nich vnímáme zvnějšku my.

Šestá otázka zjišťuje míru integrace dotázaných do českého sociokulturního prostředí.

Díky sedmé otázce bude možné zachytit, zda se cizinci orientují v české společnosti a zda se jejich představa o nás podobá životu rodin z jejich země původu.

Osmou otázkou se pak zjišťuje rozdělení rolí v rodině.

4.5.2 Odpovědi cizinců

1) *Jaký svátek se ve vaší zemi nejvíce slaví a jak?*

Vietnamka: Nový rok. Vše se ozdobí květinami a důležitá je větvíčka rozkvetlé broskvoně, která má rodině přinést štěstí a malý stromek, který má plody a zároveň kvete. Nakoupí se hodně jídla a dárků a nějaké jídlo se nechává pro předky.

Ukrajinec: Vánoce, Velikonoce a Den matek.

Turkyně: Svátky se dělí na turecké a muslimské. Z tureckých svátků je nejdůležitější Zafar Bayrami a z muslimských pak tři svátky – Kurban Bayrami, což je svátek obětování zvířete, pak Ramazan Bayrami – to je půst a nakonec Šeker Bayrami, což znamená svátek sladkostí.

Rus: Silvestr a narozeniny. Hodně a nahlas.

Syřan: Svátek oběti – svátek se slaví zhruba 2 měsíce po měsíci ramadánu (měsíc půstu). Rodina dělá velký úklid v domácnosti, kupuje se nové oblečení jako dárky. V mešitě je sváteční modlitba a poté se obětuje beran, z kterého je hostina, ½ se sní v rodině a druhá ½ se rozdává chudým.

Srb: Nejvíce se slaví Vánoce. Obyčeje jsou v podstatě stejné jako v Čechách – k večeři je kapr a k němu buď v troubě zapečené fazole, nebo bramborový salát. Zdobíme stromeček a podobně. Liší se datum – štědrý den je 6. ledna a dárky se dávají buď 7. ledna ráno nebo 31.12. na Nový rok.

Slovenka: Vánoce, které se slaví skoro stejně jako v Čechách. Jediný rozdíl je v tom, že nepečeme cukroví a místo rybí polévky děláme kapustnicu.

2) *Jak se slaví svatba a jaké jsou svatební zvyky?*

Vietnamka: Na rozdíl od Evropy je tradiční svatební barvou červená, bílá znamená smutek. V poslední době se ale nevěsty oblékají evropsky. Na svatbu přijde hodně lidí, třeba i několik set a slušnost je přinést dárek.

Ukrajinec: Nevěsta s ženichem mají seznam svatebních hostů, které obcházejí a osobně je zvou na svatbu. Nevěsta má tři družičky a ženich má tři družby. V den svatby jde ženich do domu nevěsty a místo nevěsty je mu podstrčena stará nehezká žena. Ženich se musí vyplatit – když je bohatý, platí dolary. Snoubenci jsou nejprve oddáni na úřadě, obřad pokračuje církevním obřadem v pravoslavném kostele. Při obřadu jim drží nad hlavami stříbrné koruny. Následuje hostina a oslava a o půlnoci družičky sundají nevěstě s hlavy věneček a ona jej pak hodí do davu.

Turkyně: Svatební zvyky se liší region od regionu. V Turecku žije mnoho různých etnik, takže zvyky nejsou stejné. Ve městě se dělá svatba spíše evropská, na vesnicích pak tradiční. Společné jsou jen některé rituály. Zhruba den nebo dva před svatbou je oslava – muži a ženy slaví zvlášť. U žen se oslavě říká Večer heny. Nevěsta stojí a přicházejí za ní její příbuzné a kamarádky a do ruky jí vkládají henu. Pak jí dlaň zavrou a obvážou. Tancují okolo ní se svíčkami v ruce, hodně se jí a pláče. Muži mají podobný rituál, kdy se ženich tradičně oholí, muži tančí, jedí a pijí. Většina Turků se alkoholu nebrání tak jako ortodoxní muslimové. Nevěsta pak přijíždí za ženichem. V některých vesnicích na koni, ve městě většinou v autě. Svatba je jednak islámská a pak také státní. Po svatbě dostávají novomanželé svatební dary – důležité je zlato a peníze. Následují posvatební obřady. Nevěsta čeká na ženicha v pokoji a okolo jsou věci, které mají symbolizovat jejich nový vztah – například sladký nápoj, který symbolizuje, že jejich soužití bude sladké a podobně. Ženich pak musí dát nevěstě nějaký šperk.

Rus: Za komunismu se nechodilo do kostela. Teď se tenhle zvyk vrací. Není tak častým zvykem jezdit na svatební cesty (jako například hned po svatbě na měsíc do Brazílie). Jinak na oslavu přijdou skoro všichni známí, známí známých a podobně.

Syřan: V první řadě to začíná zasnubami – nikdy zde není předmanželský styk. Muž jde do rodiny nevěsty s žádostí, kde je malé pohoštění, až poté, co nevěsta svolí, tak se domluví svatba. Žena s tím sňatkem musí vždy souhlasit, nikdy se jí k tomu nenutí.

Svateb se účastní 100 a více svatebčanů, není zde nikdy alkohol, pohoštění je asi tak stejné jako v Evropě. Některé svatby se slaví odděleně, ženy zvlášť a muži zvlášť, někteří dohromady, záleží na dohodě mezi rodinami.

Věno se domlouvá s ženichem před svatbou, za ½ věna si koupí nevěsta oblečení a zlato, druhá ½ se vyplácí formou nábytku a to až ženich na to bude mít. Svatebčané nosí svatební dary asi jako v Evropě. Nevěstu pak rodina dovede do domu jejího manžela a může začít svatební noc.

Srb: Svatby se slaví různě. Neexistuje nějaké pevně dané pravidlo. Ve městech se většinou slaví jako tady – v restauraci nebo v hotelu. Velmi často se obřad koná v kostele. Na venkově svatba trvá i tři dny. Společné pro venkovské a městské svatby je to, že zřídka kdy hraje reprodukováná hudba – většinou hrají nějaké místní kapely a to výhradně srbskou hudbu.

Slovenka: Dříve se dělala většinou církevní i úřední najednou. Teď stačí jen církevní. Některé zvyky jsou stejné jako v Čechách – společné jedení polévky, zametání rozbitého talíře, nošení přes práh. Pak máme některé tradice, kterých jsem si na českých svatbách nevěšila. Například to, že když jde ženich do domu nevěsty, tak mu místo ní podstrčí nějakého muže oblečeného do ženských šatů, dále pak odprošení rodičů před obřadem. Po obřadu se vybírá na tanec s nevěstou – kdo chce tancovat s nevěstou, musí přispět nějakou částkou. Okolo jedenácté hodiny večer probíhá čepení – nevěstu oblečou do zvláštního kroje.

3) *Jak u vás nejčastěji probíhá pohřeb?*

Vietnamka: Nebožtík dostane posmrtné jméno, přijde mnoho smutečních hostů a přinesou dary. Nejbližší příbuzní jsou oblečeni v bílém.

Ukrajinec: Jsme pravoslavní, takže se u nás pohřbívá do země. Nebožtík zůstává dvě noci v domě, kam se za ním přichází rozloučit sousedi a přátelé. Přes noc u něj zpívají náboženské písně. V den pohřbu je tělo vyneseno v rakvi před dům, kde popřednese smuteční řeč a modlitby. Poté se průvod vydá na hřbitov, kde se při ukládání do hrobu znovu pronáší smuteční řeč. Za čtyřicet dní po úmrtí a poté za jeden rok se v kostele koná mše za zemřelého.

Turkyně: Pohřeb probíhá tak, že nebožtíka musí omýt některý příbuzný, pak jej vloží do rakve a nesou jej na hřbitov. Rakev nosí jeho blízcí – příbuzní a přátelé. Hoca, což je církevní představitel, se za něj modlí – modlitbu pronáší v arabštině. Na pohřbu se hodně projevují emoce – všichni nahlas pláčí a ženy se bijí do prsou a trhají si vlasy. Rodina nebožtíka připraví speciální sladkost určenou pro tuto příležitost, která se jmenuje un helvasi. Smutek za mrtvého trvá 40 dní.

Rus: Nikdy jsem na něm nebyl, ale myslím, že se nijak neliší od českých pohřbů.

Syřan: Nikdy nedochází ke kremaci – to je pro Araby nepředstavitelné. Tělo se omyje, navoní a oblékne do bílých látek, které nejsou šité a co nejrychleji se pohřbívá jen v těch látkách bez rakve, rakev zde není zvykem.

Pak se všichni modlí za mrtvého a prosí o odpuštění jeho hříchů, hostiny jako u Čechů zde nejsou. Vdova pak chodí v černém a nesmí vycházet 6 měsíců z domova jako projev úcty zemřelému manželovi – nakupují jí sestry, příbuzní.

Srb: Pohřeb je asi stejný jako tady. Naštěstí jsem na něm nikdy nebyl. Možná se to opět tak trochu různí na venkově, ale to je normální, pokud si člověk uvědomí, že Srbsko je takovou balkánskou zemí s tradičním patriarchalismem, který se uchovává pouze na venkově.

Slovenka: Příbuzní mrtvého umyjí a oblečou a tři dny se u něho modlí, doma nebo v pohřebním ústavu. Pak jej navštíví celá vesnice a pomodlí se u něj. Pak jej nesou do kostela, za rakví jde velký průvod a do toho zvoní umíráček. Farář pronáší řeč, modlí se a zpívá se. Pak se vybírají peníze na kostel. Vdova nebo vdovec, synové a dcery drží smutek jeden rok – oblékají se jen do černého.

4) *Jaké typické chování nebo zvyky vás u Čechů překvapily?*

Vietnamka: Češi jsou arogantní a hrubí. Ze zvyků mě překvapily Velkonoce a Mikuláš.

Ukrajinec: *(dotazovaný po dlouhých rozpacích)* Vadí mi, když muži na veřejnosti pouštějí větry. Kdyby to udělali u nás, půl roku bychom s nimi nepromluvili.

Turkyně: Překvapilo mě spíše to negativní. Například to, že Češi se vzájemně ponižují a také, že se baví na účet druhého. Setkala jsem se také ve velké míře se závistí a zvláštní mi přijdou vztahy mezi mužem a ženou. Turci jsou na rozdíl od

Čechů pohostinní. Doma by se mi nikdy nestalo, že bych přišla na návštěvu, hostitel by jedl a mě by nenabídl. Moje vztahy s Čechy se stále zlepšují – musíme si ale mnohé věci hodně vysvětlovat, protože něco vnímáme odlišně a to způsobuje konflikty.

Rus: To, že se slaví svátky. To by u nás nešlo, protože by ho lidé slavili třeba 3-4x). Pak smrkání nahlas ve veřejných místech. Také to, že v Rusku je celý den teplé jídlo (polévka + druhý chod). Tady jsem měl možnost si všimnout, že to tak není.

Syřan: Právě ono pálení mrtvol. Z chování pak hamižnost, pokrytectví a sobeckost.

Srb: Málo temperamentní – Češi se většinou bojí říct něco do očí, protože se bojí následků... Bojí se projevit negativní, ale také občas pozitivní emoce. Radši to překousnou, než aby někoho urazili nebo něco riskli. Na první dojem to z Čechů dělá národ flegmatiků, ale když člověk žije v Česku delší dobu (třeba jako já 12 let), a hlavně když se vžije do společnosti a naučí se vnímat ne rozdíly, ale specifika - prostě takový jací jsou (ať už se jedná o jakýkoliv národ nebo skupinu lidí, tak první co si člověk všimne jsou rozdíly, ale rozdíly nejsou charakter... teprve, po několika letech zkušenosti si vytvoříš celkový náhled na charakter), tak pochopí, že Češi nejsou národ flegmatiků... prostě jsou v duchu naštvaní, zlobí se, ale neprojevují to. Je to problém hlavně té generace, která ještě zažila komunismus a těch, kteří byli tak vychováni. Mladší si už začínají mnohem víc věřit, jsou drzejší a tak, ale stále je vidět, že v sobě něco potlačují. Jeden známý (je to Srb, novinář žijící v Praze už 15 let) je mu kolem 50 let, to velmi krásně popsal, říkal: "Když se my (rozuměj Jugoslávci) naštveme, tak to hned ze sebe dostaneme ven a je nám v tu chvíli skvěle, prostě máme ten ventil, který hned pustíme, Češi jsou ale takoví, že když se naštvou, tak se jdou uklidnit na zahrádku." Nemyslel to nijak špatně (ani pro Jugoslávce, ani pro Čechy), prostě obrazně popsal ten rozdíl.

Ovšem na co si nikdy nezvyknu je ta – někdy až do nebe volající formalita. Je strašně hezké, když je někdo pěkně vychovaný (prosim, dekuju apod.), ale nechápu, proč mi stejně staří/mladí lidé vykají!?! Když s TY oslovím někoho o 2 – 5 let mladšího, tak se hned setkám s vražedným pohledem.

Slovenka: Například pomlázka a pak to, že se peče vánoční cukroví. Překvapilo mě i to, že se tady v neděli pracuje. Pro Slováky je neděle opravdu dnem pracovního klidu

a tady lidé přinejménším pracují na zahrádce.

5) *Všimli jste si naopak, že by nějaký váš zvyk překvapil zdejší okolí? Pokud ano, jaký?*

Vietnamka: Nic mě nenapadá.

Ukrajinec: Ne.

Turkyně: Turci jsou hodně hrdí, ale mnozí Češi to považují za aroganci. Všímám si také, že jsou překvapeni mojí upřímností.

Rus: To, že jím chleba skoro ke všemu.

Syřan: Ano – modlení, pokud se před Čechem zmíníme o modlitbě, která se provádí 5x denně v určitých časech, vykulí na nás oči jak žába. Pak také velká soudržnost a smysl pro rodinu. Pomoc bez toho, že by člověk čekal odplatu.

Srb: Opět jde o ten temperament a o vykání. Také jsme mnohem vázanější na rodinu než Češi – u nás je rodina na první místě. Také mluvíme mnohem více nahlas, takže si lidé myslí, že se hádáme – my ale vedeme jen běžný dialog.

Slovenka: Akorát jídlem, které se u nás dělá na Vánoce nebo Velikonoce.

6) *Přijali jste nějaké české svátky nebo tradice?*

Vietnamka: Na Nový rok se snažím odjet domů za rodinou. Na Vánoce jsme si začali kupovat dárky, ale jinak je neslavíme.

Ukrajinec: Žádné jsem nepřijal, jezdím sem jen za prací.

Turkyně: Ne, žádné.

Rus: Slavím dvoje Vánoce – české i ruské.

Syřan: Ano – Vánoce a narozeniny, v arabském světě se totiž narozeniny neslaví.

Srb: Jelikož v České republice není moc specifických svátků (jako například Halloween nebo St. Patrick's Day), tak jsem toho moc nepřevzal. Vánoce a Velikonoce slavím podle pravoslavného kalendáře.

Slovenka: Z českých tradic jsem přijala jen část. Velikonoce slavím slovenské, ale na Vánoce vaříme kapustnici a k tomu kapra, který se v naší rodině nedělal.

7) *Pokud znáte běžný život české rodiny, myslíte si, že žijete podobně? (zvažujte počet členů rodiny a jejich vztahy, nějakou specifickou odlišnost, pokud ji máte)*

Vietnamka: Rodina má pro nás podle mě větší význam. Všimla jsem si, že Češi se se svými příbuznými tolik nenavštěvují.

Ukrajinec: Všechno je stejné, žádnou odlišnost si neuvědomuji.

Turkyně: Žijeme úplně odlišně. Přijde mi, že v Čechách neexistuje rodinná tradice a že rodina tu pro vás nemá takový význam.

Rus: Výchova dětí je zde o něco volnější. Není tak tvrdá jako v Rusku. Nemyslím tím fyzické tresty, ale respekt k rodičům a podobně.

Syřan: Ano je to jiné, ale jen částečně – u nás je silná rodinná soudržnost a to velmi silným poutem. Jinak si myslím, že se moc neliší.

Srb: Žijeme úplně stejně jako česká rodina.

Slovenka: Ano stejně.

8) *Liší se u vás nějak podstatně výchova syna a dcery?*

Vietnamka: Myslím, že ve výchově chlapců a dívek neděláme větší rozdíly než Češi. Ale jinak vychováváme děti jinak – k větší úctě k rodičům.

Ukrajinec: Na chlapce jsme o trochu přísnější, než na děvčata.

Turkyně: Muž a žena zastávají jiné role a děti jsou na tyto role připravovány. Chlapec je připravován na to, že se bude starat o rodinu a dívka nato, že se bude starat o domácnost. Neexistuje žena, která by neuměla vařit.

Rus: Skoro vůbec, akorát kluk musí být kutil, takže od malička pomáhá tátovi něco opravovat a tak dále, ale ve vzdělávání nebo postavení ve společnosti se to vůbec neliší.

Syřan: V podstatě ne – syn se vychovává k tomu aby se dokázal postarat o rodinu a zabezpečit ji finančně. Dcera se pak vede k rodinnému životu (výchova dětí, psychická podpora).

Srb: Rozdíly mezi pohlavími dětí nejsou. Výchova se liší spíše podle pořadí, ale to je jako všude jinde – o první dítě se rodiče víc bojí – u druhého zjistí, že ten strach byl přehnaný a tak má druhorozené dítě víc volnosti.

Slovenka: Ne, stejně.

4.5.3 Zhodnocení odpovědí

Odpovědi na otázku číslo 1 byly velice podobné tomu, co bylo zjištěno při studiu svátků jednotlivých kultur v literatuře, to potvrzuje hypotézu č.3.. V zemích s křesťanskou kulturní tradicí převládají Vánoce. U Vietnamců je to pak Nový rok. Oba zástupci muslimské kultury považovali za jeden z nejdůležitějších svátků svátek obětování.

Druhá otázka, která se týkala svateb. Odpovědi ~~byly~~ velice podobné. V Turecku i ve Vietnamu nosí nevěsty z města evropské oblečením. Jinak častěji, než je tomu u nás se svatby odehrávají v kostele. Bez ohledu na ekonomickou situaci země bývají svatby honosnější.

Co se týče třetí otázky – většina dotázaných popisuje bližší kontakt se zesnulým během pohřebních obřadů, než je tomu v České republice.

Za nejprekvapivější rysy Čechů považují jednak zvyky (například pomlázka, slavení jmenin, vánoční cukroví, pracování v neděli nebo vykání a kremace) jednak charakterové vlastnosti Čechů. K těm patří například zasmušilost a to, že neřeší problémy okamžitě, ale nechávají si je v sobě vydusit, dále pak vztahy mezi mužem a ženou a posunuté společenské normy oproti východním národům.

Na otázku, která se zabývala tím, co cizinci považují za své charakteristické vlastnosti, které překvapují zdejší okolí, odpověděli velice podobně. Někteří z nich si na žádné takové vlastnosti nemohli vzpomenout, jiní popisovali zejména své kladné vlastnosti (narozdíl od popisu českých vlastností).

Část z dotázaných podlehla „tlaku Vánoc“ (nakupování dárků i když v jejich kultuře se Vánoce neslaví, nebo se slaví v jiné datum).

Cizinci často vnímají své vztahy k rodinným příslušníkům jako bližší, než je tomu v českých rodinách. Jinak většinou popisují, že je česká typická rodina té jejich podobná.

Přesto, že se říká, že Češi jsou přísní rodiče, cizinci to vnímají jinak. U muslimů se děti vychovávají tak, aby později zvládly role, které jim přidělila společnost. Jinde se výchova většinou také nepatrně liší (zejména ve vztahu k rodičům).

Z odpovědí cizinců je zřejmé, že některé tradice a zvyky jsou velice podobné těm našim. Týká se to především svateb a pohřbů. Mnozí z cizinců se v naší kultuře již natolik zorientovali, že dokáží sami posoudit, v čem se jejich kultura a zvyky liší a v čem jsou stejné jako ty české.

Jako samozřejmé považujeme, že cizinci, kteří se rozhodnou žít v České republice, převezmou i naše zvyky nebo je alespoň budou tolerovat. Některé české chování se ale cizincům může jevit zvláštní. Z malé sondy mezi cizinci vyplynulo to, že Češi někdy působí hrubě. Cizince překvapuje jejich nevybíravé chování, ale také některé zvyky.

4.6 Zkušenosti s cizinci

4.6.1 Charakteristika ankety

Tato podkapitola obsahuje výzkum mezi zástupci českých vzdělávacích zařízení, jehož cílem bylo posoudit současný stav přístupu ke vzdělávání cizinců. Pro tuto anketu byly vybrány vzdělávací instituce, které mají dlouhodobou zkušenost s výukou cizinců. Pro kompletní posouzení zkoumané problematiky byly vybrány jak ústavy zabývající se vzděláváním dětí, tak i vzděláváním dospělých. V následujícím textu jsou tedy uvedeny informace získané během výzkumu v těchto institucích:

- ◆ ZFŠ Mezi Školami, Praha - Nové Butovice
 - Jedna ze škol s nejvyšším zastoupením cizinců v ČR (ve školním roce 2003/2004 byla školou s nejvyšším počtem cizinců – jednalo se o 111 žáků).
- ◆ ZŠ genpor. Františka Peřiny, Praha - Řepy
 - Sídlištní škola s velkým počtem cizinců.

- ◆ ZŠ Generála Janouška, Praha - Černý most
 - Sídlištní škola s velkým počtem cizinců (a jedna ze škol s nejvyšším počtem vietnamských žáků).
- ◆ Zařízení pro děti – cizince v Praze (Diagnostický ústav - Modrá škola), Praha - Háje
 - Ústav pro nezletilé cizince bez doprovodu.
- ◆ Azylové zařízení, Zastávka u Brna
 - Ubytovací a vzdělávací zařízení pro cizince (dospělé i nezletilé), kteří se ucházejí o azyl v České republice.

Cílem rozhovorů s učiteli a vedením na školách bylo zjistit, jaké situace mohou ve výuce nastat, zda vyžaduje velký počet cizinců ve třídě nějakou zvláštní přípravu na vyučování a zda přítomnost dětí cizinců nějak ovlivňuje způsob výuky. Zástupci jednotlivých zařízení odpovídali formou osobního rozhovoru na tyto otázky:

1. *Kolik dětí máte ve třídě (škole)? Jaká národnost převažuje?*
2. *Objevují se při začleňování dětí cizinců do běžné třídy nějaké problémy? Můžete tyto problémy specifikovat?*
3. *Umí nově příchozí děti nějaký jiný jazyk, než svůj rodný?*
4. *Jakou zkušenost máte s rodiči? Mají zájem o spolupráci se školou?*
5. *Z kterého etnika se vám děti jeví jako nám nejbližší?*
6. *Jaký je váš přístup k multikulturní výchově?*

Odpovědi dotázaných nejsou zachyceny v přímé řeči.

4.6.2 ZFŠ Mezi Školami

Na otázky odpovídal ředitel školy PhDr. Petr Vodsloň.

1. *Kolik dětí máte ve třídě (škole)? Jaká národnost převažuje?*

V následující tabulce jsou uvedeny pro ilustraci počty žáků ve školním roce 2005/2006 podle státního příslušenství. Podíl cizinců mezi žáky činí přibližně 20 %.

Stát Název	Počet žáků celkem	Z toho			
		dívky	S trvalým pobytem	S přechodným pobytem	Azylanti
Arménská republika	2	1	0	2	0
Azerbájdžánská republika	1	0	1	0	0
Běloruská republika	3	2	3	0	0
Bosna a Hercegovina	4	1	3	1	0
Čínská lidová republika	4	1	1	3	0
Nizozemské království	2	0	2	0	0
Lotyšská republika	1	1	0	1	0
Bývalá jugoslávská republika Makedonie	1	0	1	0	0
Chorvatská lidová republika	3	3	2	1	0
Srbsko a Černá Hora	7	5	4	3	0
Republika Kyrgyzstán	2	1	0	0	2
Moldavská republika	3	2	1	2	0
Ruská federace	20	9	9	10	1
Slovenská republika	7	2	7	0	0
Turecká republika	2	2	1	1	0
Ukrajina	15	6	5	8	2
Vietnamská socialistická republika	13	5	11	2	0
Spojené království Velké Británie a Severního Irska	1	1	1	0	0
Česká republika	444	215	0	0	0
Albánská republika	1	0	1	0	0
Celkem	536	256	53	34	5

Tab. 5. Žáci podle státního občanství, cizinci podle režimu pobytu

2. *Objevují se při začleňování dětí cizinců do běžné třídy nějaké problémy? Můžete tyto problémy specifikovat?*

Při integraci dětí cizinců do třídy se objevují problémy jako na každé jiné škole. Žáci mívají problémy s přechodem do nového prostředí, ale nejedná se většinou² o problémy týkající se jejich cizího původu (rasismus...). Největším problémem při výuce je jazyková bariéra způsobená nízkou úrovní zvládnutí českého jazyka u nově

² Jako za jedny z nejdisciplinovanějších a nejsnaživějších žáků považují na škole děti pocházející z asijských zemí. Důvod je pravděpodobně systém tamních škol, který klade velký důraz právě na disciplínu. Konfrontace žáků zvyklých na tento systém se způsobem české výuky může přinášet také jisté problémy. Například když ve škole došlo ke konfliktu mezi žákem čínského původu a jiným dítětem. Tehdy chtěli vychovatelé Číňana odvést do ředitelny za účelem domluvy. Tento ale hystericky odmítal. Později se ukázalo, že důvodem bylo žákovo přesvědčení, že půjde do školního vězení.

příchozích cizinců. Čas od času se objevují potyčky mezi žáky různých etnik, nikdy to však nebyl projev diskriminace. Vždy se jednalo o důvod, kvůli kterému děti obvykle mívají mezi sebou konflikty.

3. *Umní nově příchozí děti nějaký jiný jazyk, než svůj rodný?*

Děti zpočátku neumí moc dobře česky a s jinými jazyky (jako například angličtina) jsou na tom stejně, jako české děti v jejich věku. Jazykové nedostatky se řeší tak, že dítě, které čerstvě zavítá do naší země, jde automaticky o ročník níž. Aby pokračovalo normálně ve studiu, muselo by totiž složit srovnávací zkoušky z předmětů právě v českém jazyce. Děti mohou při škole navštěvovat kroužek českého jazyka. Ten je však placený. Škola si zažádala o grant na vyučování českého jazyka, který by umožnil to, že by rodiče kroužek nemuseli platit.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy přispělo škole částkou 1/4 milionu korun na pomoc dětem ze znevýhodněného socio-kulturního prostředí. Škola proto zaměstnává jednu absolventku pedagogické fakulty, která obchází třídy, s každou stráví jeden den ve škole a po vyučování se s dětmi schází, opakuje s nimi látku toho dne a pomáhá jim s českým jazykem.

Děti se velice snaží a někteří z nich fungují doma jako překladatelé.

4. *Jakou zkušenost máte s rodiči? Mají zájem o spolupráci se školou?*

Rodiče projevují o výuku zájem. Někteří z nich ale umí česky velice špatně a na třídní schůzky si zvou tlumočnicka.

5. *Z kterého etnika se vám děti jeví jako nám nejbližší?*

Jako nám nejpodobnější se panu řediteli jeví děti z postsovětských republik, protože Slováky nepovažuje za cizince.

6. *Jaký je váš přístup k multikulturní výchově?*

Učitelé na škole nepoužívají výraz cizinci a vůbec nijak neupozorňují na odlišnosti některých žáků. Právě ono slovo cizinci ve vztahu k žákům nahrazují spíše výrazem „ten, kdo se nenarodil v České republice“. Všichni učitelé na škole absolvovali školení o multikulturní výchově. Ředitel Vodsloň to však považuje za zbytečné. Škola se vyhýbá veškerým multikulturním akcím. Neexistují tu „žádné dny ruské kultury, kdy by se ochutnával boršč, poslouchala ruská hudba a tancovalo se pod ruskou vlajkou“. Škola nedělá nic, čím by upozornila na odlišnost dětí³. Vše probíhá

³ O tom, že se děti cizinců nechtějí odlišovat od českých, svědčí i následující situace. Ve škole se „pral“ vietnamský chlapec se srbským. Učitelka začala situaci řešit a spor komentovala slovy: „To ten jižní temperament“. Ředitel tomu byl přítomen a vytkl jí, že nebere Srba stejně jako děti české, které mohou

přirozeně. Původ dětí se zmíní pouze v případě, že to má vztah k výuce a žák by mohl přispět svými zkušenostmi a znalostmi – například v zeměpise.

Škola se také vyhýbá mediálnímu zviditelnění. Podle vedení by to mělo za důsledek odliv žáků – jak českých, tak těch s cizím státním občanstvím. Čeští rodiče by měli pocit, že škola se příliš věnuje cizincům a výuka tedy neprobíhá standardně a rodiče z cizích zemí by pak měli dojem, že mezi tolika cizinci se jejich dítě nedokáže dokonale integrovat do české společnosti. Oněch 20% považuje pan ředitel za maximum, aby škola dobře fungovala. Také rozvržení ve třídách je sledováno. Z vlastní zkušenosti i zkušenosti svých kolegů totiž na škole Mezi Školami mohou říci, že kupříkladu více Rusů pohromadě kolektivu neprospívá, protože se většinou jedná o dominantnější děti, než jsou ty české. Dva ve třídě jsou podle ředitele maximum.

Co se týče svátků – slaví se pouze ty, které se v České republice slaví již tradičně. Vánoční besídka ve škole probíhá hromadně. Při minulých Vánocích zpíval například ruský sbor. Některým dětem chvíli trvá, než si na naše svátky zvyknou a pochopí je. Svoji roli tu hraje i znalost jazyka⁴.

Co se týče předmětu přípravy pokrmů, ředitel nezaznamenal, že by to dělalo dětem problémy. Muslimové se ve škole nestravují, většinou chodí na oběd domů. Na školních výletech a školách v přírodě se učitelé pokouší zajistit žákům takové stravování, aby neodporovalo jejich náboženskému přesvědčení.

Spojení více kultur na škole hodnotí učitelé jako dětem prospěšné. Nedochází zde k projevům rasismu a žáci nepotřebují vychovávat k multikulturní společnosti, protože jsou na ní zvyklí. Ředitel Vodsloň také poznamenal, že žáci jejich školy pocházejí z tolerantního prostředí, protože rodiče měli na výběr, kam své dítě umístí. Ti rodiče, kteří mají xenofobní názory, své dítě na školu Mezi Školami nedají. Škola je v kontaktu s vedením škol v okolí, a tak ví, že se občas stane, že rodiče chtějí své dítě dát na školu, kde není tolik cizinců a to i za tu cenu, že by děti chodily do vzdálenější školy. Problémy se prý objevují u našich rakouských sousedů, protože

být více či méně temperamentní. Druhý den přišel řediteli poděkovat otec srbského hochy za to, že jeho syna nevyčleňuje. I když učitelka nemyslela jistě svůj výrok rasisticky, chlapec ho vnímal jako negativní postoj vůči jeho národnosti.

⁴ Učitelce na prvním stupni se například stalo, že na začátku prosince malovaly s dětmi obrázky – Mikuláše, anděla a čerta. Ve třídě byla turecká dívenka a pokoušela se malovat to, co ostatní. Paní učitelka se jí ptala, co že to maluje, a ona odpověděla, že kočku. Ze všech tří figurek jí byl čert nejbližší, protože si ho spletla s kočkou.

tam není možné si školu vybrat. Problémy s rasismem ve třídách pak mají daleko větší.

4.6.3 ZŠ genpor. Františka Peřiny

Na otázky odpovídala ředitelka školy Mgr. Jarmila Holá a zástupkyně ředitele Mgr. Miluše Dědová.

1. *Kolik dětí máte ve třídě (škole)? Jaká národnost převažuje?*

Školu momentálně navštěvuje jeden Turek, jeden Alžírčan, jedna dívka z Srbska a Černé Hory, čtyři Rusové, dvanáct Slováků a dvanáct Ukrajinců.

2. *Objevují se při začleňování dětí cizinců do běžné třídy nějaké problémy? Můžete tyto problémy specifikovat?*

Učitelé se potýkají především s jazykovými problémy žáků. Škola má zkušenosti s rodiči, kteří nechtějí dát své dítě o ročník níž, takže se děti sice dostávají do třídy ke svým vrstevníkům, ale zpočátku jim vůbec nerozumí.

Co se týče kulturních nedorozumění, tak se nesetkali s žádným projevem xenofobie ze strany Čechů, ani ze strany cizinců. Jako jediný problém uvádějí již zmíněný jazykový handicap.

Přítomnost žáků z jiných zemí nijak neovlivňuje výuku. Paní ředitelka uvádí, že problém je asi stejný, jako když je ve třídě dítě postižené – bere se na něj více ohledů a má trochu upravený systém hodnocení. Tyto děti považují za zpestření a v rodinné výchově je využívají k tomu, aby se dozvěděli něco o slavení jejich svátků a o jejich kultuře vůbec.

3. *Uml nově příchozí děti nějaký jiný jazyk, než svůj rodný?*

Z důvodů relativně nízkého počtu cizinců, nemají ve škole kroužky češtiny pro cizince. Učitelky si v hodinách občas vypomohou angličtinou nebo ruštinou.

4. *Jakou zkušenost máte s rodiči? Mají zájem o spolupráci se školou?*

Většina rodičů má zájem o školu a chodí pravidelně na třídní schůzky. Procento těch, kteří zájem nemají je asi stejné jako u českých rodičů.

Jedna učitelka uvedla, že s kulturním nedorozuměním se setkala na třídních schůzkách, kdy maminka ruského žáka špatně pochopila systém hodnocení na českých školách a divila se, že si ji paní učitelka předvolala, když její syn dostal pětku, což je v Rusku naopak nejvyšší bodové ohodnocení.

5. *Z kterého etnika se vám děti jeví jako nám nejbližší?*

Paní ředitelka Holá považuje Slováky za ty, kteří nám jsou mentalitou nejbližší. Tvrdí, že ostatní slovanské národy se od nás přece jenom trochu liší. Rusové na její škole vystupují velice sebevědomě, až namyšleně. To je podle ní však možná dáno spíše tím, že tyto děti pocházejí z velice bohatých rodin.

6. *Jaký je váš přístup k multikulturní výchově?*

Multikulturní výchova se vyučuje v rámci rodinné výchovy podle standardních osnov. Třídy, v nichž jsou cizinci nemají tuto výuku nijak rozšířenou.

Příprava pokrmů se vyučuje v sedmém ročníku a to jen jednou za čtrnáct dní. Muslimští žáci nijak neupozorňovali na jiné stravovací návyky. Tito žáci chodí do společné jídelny, ale občas upozorní kuchařky, že maso nechtějí. Na školní výlety buď nejezdí a nebo se jejich stravování řeší až na místě a to stejným systémem jako ve školní jídelně.

V rodinné výchově se zatím neobjevil žádný problém ze strany žáka cizího státního příslušenství. Učitelka rodinné výchovy zaznamenala, že ruští chlapci mají citlivější přístup k ženám. Upozorňují například na Mezinárodní den žen a také nikdy o ženách nevtipkují tak, jako čeští chlapci. Názor, že žena má být v kuchyni, a podobné výroky o oddělení rolí muže a ženy, prosazoval aktivně pouze jeden žák a ten byl paradoxně ze smíšeného česko-syrského manželství. Konflikty s dítětem s cizí státní příslušností nikdy nebyly.

Na první pohled nejsou děti cizinců rozeznatelné od českých dětí. Prý snad jen podle toho, že ve školní jídelně používají Rusové jen vidličku.

4.6.4 ZŠ Generála Janouška

Na otázky odpovídala paní učitelka Benešová, která je třídní 5.A a zúčastňuje se se svou třídou pilotního projektu Multikulturní dílna. Tento projekt souvisí se spoluprací s Multikulturním centrem a je hrazen magistrátem. Cílem projektu je, aby se třída blíže seznámila s jednotlivými etniky, se kterými se v naší republice může setkat.

1. *Kolik dětí máte ve třídě (škole)? Jaká národnost převažuje?*

Škola má přibližně 40 žáků cizí státní příslušnosti, z toho téměř polovinu tvoří žáci z Vietnamu (v roce 2003/2004 se umístili na třetí pozici v počtu vietnamských žáků). Ostatní pochází především ze Slovenska, Ukrajiny a Ruska.

2. *Objevují se při začleňování dětí cizinců do běžné třídy nějaké problémy? Můžete tyto problémy specifikovat?*

Problémy se někdy objevují. Například před třemi lety byl jednou třídou vyvíjen tak silný tlak na vietnamskou spolužačku, že se dívka raději odstěhovala k příbuzným do Vietnamu. Podle paní učitelky Benešové záleží na kolektivu třídy, do kterého je žák s cizím státním příslušenstvím umístěn. K dalším problémům příliš nedochází. Žáci plně respektují českou kulturu a nedochází k tomu, že by odmítali něco dělat, protože se to neslučuje s jejich přesvědčením. Škola Generála Janouška má podobný problém spíše s dětmi českých jehovistů.

3. *Umí nově příchozí děti nějaký jiný jazyk, než svůj rodný?*

Většina dětí umí velice dobře česky, protože zde chodily do mateřské školy.

4. *Jakou zkušenost máte s rodiči? Mají zájem o spolupráci se školou?*

Na škole mají s rodiči vynikající zkušenost a to především proto, že často učí vietnamské děti. Vietnamští rodiče projevují často učitelům úctu. Nikdy neopomenou přinést dárky k Vánocům a k Novému roku. Co se týče Vánoc, děti nosí do školy často rodinné fotografie, ze kterých je vidět, že Vietnamci doma na Vánoce mívají stromeček. Když odjíždí na svátky do Vietnamu, přivázejí vždy nějaký malý dárek pro učitelku. Ta se svěřila, že někdy z toho bývá až v rozpacích.

5. *Z kterého etnika se vám děti jeví jako nám nejbližší?*

Paní učitelka nevěděla, které děti by označila za nám nejpodobnější. Řekla, že se nabízí odpověď, že nejpodobnější nám jsou Rusové, ale prý to není úplně pravda. Ruské dívky podle jejích zkušeností ve škole pracují a nejsou s nimi problémy. Problémy jsou trochu s některými ruskými chlapci, kteří jsou nedisciplinovaní a v hodinách nepracují. K mnohým problémům dochází i u ukrajinských žáků, kteří odjedou s rodiči na tři týdny domů a učitele o tom neinformují.

6. *Jaký je váš přístup k multikulturní výchově?*

V rámci multikulturní výchovy se na škole objevuje mnoho aktivit.

V rámci projektu Multikulturní dílna se žáci seznámily s vietnamskou kulturou, kdy jim přednášela rodilá Vietnamka a Jiří Kocourek, odborník na vietnamskou kulturu u nás. Přednáška byla spojena s praktickou ukázkou krojů a seznámením s některými svátky. Dále pak děti absolvovaly přednášku o Číně, kdy jim paní čínskému původu ukazovala kaligrafické umění a děti se samy pokoušely psát. Dále pak jim vařila čaj a ukazovala tradiční čínské oblečení. Další tématem byla Monoteistická náboženství, kdy žákům přišli přednášet zástupci tří neznámějších

monoteistických náboženství. Děti se tak seznámily s islámem, křesťanstvím a judaismem. Dívky si mohly zkusit obléknout se jako muslimky a chlapci dostali jarmulky. Poslední přednáškou, kterou děti zatím absolvovaly, byla přednáška na téma Kazachstán. Měly tak možnost ochutnat pirohy a vůbec poznat kazašskou kulturu.

Na škole se pořádají i programy zaměřené na všechny žáky. Jeden program například připravila i vietnamská komunita žijící v Praze. Vyprávělo se zde o svátcích, děti měly možnost poslechnout si vietnamské pohádky a ochutnat některá jídla. Podobný program připravila i romská komunita.

Ve škole také existuje velká nástěnka, kde se pravidelně představují národnosti, se kterými se žáci mohou ve škole setkat. Tuto nástěnku tvoří děti a učitelé (alespoň na prvním stupni) k ní žáky vodí, aby si přečetly, co je tam zajímavého.

V již zmíněné páté třídě probíhá ještě jedna aktivita. Paní učitelka na začátku roku nechala děti rozhodnout se, kterou z evropských zemí chtějí prezentovat. Děti se každý týden střídají ve tvoření výstavy o zemi, kterou si vybraly. Součástí výstavy bývají například obrázky z časopisů, plakáty, suvenýry a podobně.

4.6.5 Diagnostický ústav - Modrá škola

Na otázky odpovídala Mgr. Vučková, která v tomto ústavu pracuje jako zástupkyně ředitele.

1. *Kolik dětí máte ve třídě (škole)? Jaká národnost převažuje?*

Počet cizinců v zařízení se neustále mění. Některé děti se dostanou do Dětského domova pro cizince, jiné zůstávají jen krátce, z ústavu utečou a pokračují v cestě do své cílové země. Průměrně se na škole vyskytuje asi deset národností. Složení národností je pestré. Nejčastěji se jedná o Asiaty - Vietnamce, Číňany a Indy. Dále pak občany bývalého Sovětského svazu.

2. *Objevují se při začleňování dětí cizinců do běžné třídy nějaké problémy? Můžete tyto problémy specifikovat?*

Problémy jsou především jazykové a také v tom, že školní systém v našem státě se liší od toho, který absolvovaly tyto děti. Největší rozdíl je u uprchlíků z afrických zemí.

Bohužel výuka jazyka nebývá tak intenzivní, jak by to bylo potřeba, protože se stává, že děti v zařízení objeví svého krajana, se kterým se pak domlouvají svým rodným jazykem.

V tomto zařízení se snaží integrovat děti do českých škol, ale ověřili si, že není dobré tuto integraci uspěchat. Pro děti to je velký kulturní šok a také množství předmětů v pro ně cizím jazyce na ně vyvíjí velký tlak.

3. *Umi nově příchozí děti nějaký jiný jazyk, než svůj rodný?*

S některými dětmi se dá domluvit anglicky, francouzsky nebo rusky. Jiné děti neovládají žádný jazyk kromě svého rodného a domluvu zprostředkovává tlumočnick⁵.

Průměrně trvá asi dva měsíce, než se naučí základní slovíčka česky. Výuka jazyků je individuální. Nejlépe se český jazyk učí samozřejmě Slované. Snaživí jsou i žáci z Asie. Ti mají ale občas problémy právě se svojí cílevědomostí - cítí, že nemluví česky dokonale a tak raději nemluví vůbec.

Snaha naučit se česky souvisí také s tím, zda chtějí v České republice zůstat.

4. *Jakou zkušenost máte s rodiči? Mají zájem o spolupráci se školou?*

Někdy se zprostředkuje kontakt dítěte s jeho rodičem po telefonu. Tyto děti nemají v České republice žádné blízké příbuzné - maximálně tety, strýce a podobně.

5. *Z kterého etnika se vám děti jeví jako nám nejbližší?*

Podle Mgr. Vučkové jsou nám nejpodobnější Rusové a Ukrajinci. U Rusů je ale patrný nacionalismus - jsou na sebe tvrdí, jsou hrdí a chtějí se prosadit.

6. *Jaký je váš přístup k multikulturní výchově?*

V tomto zařízení se snaží získat přehled o svátcích dětí, o které se starají. Tyto svátky se pak slaví. Na oplátku se snaží jim vysvětlit naše zvyky a tradice. Snaží se také respektovat stravovací návyky - často jim vaří čínská jídla a podobně. Když je ramadán, pak muslimské děti dostávají snídaní dříve a večeří později než ostatní. Jídelníček se snaží uzpůsobit tak, aby pokrm buď vyhovoval všem nebo aby byla možnost výběru.

⁵ Tlumočnickem může být profesionální tlumočnick na místě, profesionální tlumočnick přes telefon, klient ústavu, který ovládá stejný nebo podobný jazyk (například slovenští Romové překládají bulharským Romům).

4.6.6 Azylové zařízení v Zastávce u Brna

Na otázky odpovídala Lída Pařilová, která je učitelkou českého jazyka dospělých cizinců. Ačkoli se nejedná o výuku dětí, které jsou hlavním předmětem této práce, jsou zde uvedeny i tyto odpovědi, protože i zkušenost s dospělými cizinci může přinést důležité poznatky pro výuku právě dětí.

1. *Kolik žáků máte ve třídě (škole)? Jaká národnost převažuje?*

Každý měsíc se počet posluchačů českého jazyka mění. Většinou se pohybuje okolo 20 osob. Ty se dále dělí do výukových skupin po maximálně čtyřech členech. Občas se stane, že se věnují pouze jednomu člověku – to v případě, že je úplně negramotný (naposledy osmnáctiletá žena ze Somálska). Práce s ním pak probíhá jako v první třídě – učí se ze slabikáře a psát pouze tiskacím písmem. Skupiny jsou rozděleny náhodně, ne podle příslušnosti k tomu určitému etniku.

2. *Objevují se při začleňování cizinců do kolektivu nějaké problémy? Můžete tyto problémy specifikovat?*

I když se jedná o členy různých etnik a náboženství, ke konfliktům mezi nimi nedochází. Naopak si pomáhají – pokud jeden z nich umí lépe česky a zároveň ovládá jazyk, který umí i druhý, pak mu vše překládá. Také náboženské problémy se nevyskytují.

3. *Umí nově příchozí žáci nějaký jiný jazyk, než svůj rodný?*

Co se týče jazykových vědomostí posluchačů, pak někteří ovládají arabštinu – jedná se především o Somálce, dále pak francouzštinu – někteří obyvatelé afrických zemí, někdo ovládá alespoň částečně angličtinu. S lidmi, kteří pochází ze zemí, které patřily k SSSR se dá domluvit rusky. Výuka probíhá tak, že učitelka si zpočátku přinese kartičky, které jsou z jedné strany popsány anglicky a z druhé česky. Pomocí nich, pak žáky učí výrazy, které by mohli potřebovat v běžném životě. Například v období chřipek – jaké výrazy a slova se jim budou hodit u lékaře. V hodinách se občas používá arabsko-český slovník, nebo slovník anglicko-český. Pak probíhá samostatná výuka s obrázky, které jsou česky popsány.

5. *Z kterého etnika se vám žáci jeví jako nám nejbližší?*

Nejbližší jsou nám svou mentalitou Bělorusové a Ukrajinci. Ti, na rozdíl od posluchačů například z afrických zemí, projevují také větší zájem o výuku a mají lepší docházku. Tyto národy jsou nám, podle informací z azylového zařízení,

nejbližší i svým vzděláním. Cizinci z nich pocházející jsou obvykle vyučení, nebo je znát, že alespoň absolvovali základní vzdělání podobné tomu našemu. Ve vzdělání je zde vidět obrovský rozdíl oproti Afričanům, kteří se ani nemohou prokázat nějakým dokladem o dosaženém vzdělání nebo dokladem o zaměstnání v zemi původu.

6. *Jaký je váš přístup k multikulturní výchově?*

Multikulturní výchovou se u dospělých cizinců ve výuce nezabýváme. Muslimové dodržují ramadán a modlí se, když potřebují. O Vánocích jsou třídy vyzdobené a nikdo nemá námitky. Velký zájem projevují o poznání České republiky – chtějí vědět něco o její historii a podobně.

4.6.7 Shrnutí ankety zaměřené na zkušenosti s cizinci

Z výsledků ankety vyplývá, že zkoumaná problematika je velice komplexní a je třeba k ní přistupovat individuálně s ohledem na požadavky jednotlivých zařízení. Jiný přístup vyžadují například třídy, ve kterých se vyskytuje více Vietnamců a jiný přístup třídy s několika Rusy. Některé školy kladou velký důraz na multikulturní výchovu a jiné si zakládají na tom, že nejlepší multikulturní výchovou je samotné soužití dětí různých etnik na jedné škole bez zasahování. Škola s nejvyšším počtem cizinců (FZŠ Mezi školami) se multikulturní výchově téměř nevěnuje a problémy se zde nevyskytují. Pro další školu (ZŠ Generála Janouška) je multikulturní výchova důležitou součástí dění na škole, což je možná dáno tím, že mají zkušenosti s negativním přijetím žáků z jiných zemí. To vyvrací hypotézu č.4., že školy s vysokým počtem cizinců se aktivně věnují multikulturní výchově.

Jsou děti, které na první pohled vypadají jako cizinci, ale vnitřně se cítí být Čechy, a příliš časté upozorňování na fakt, že pocházejí od jinud jim může ublížit. Naopak existují cizinci, kteří jsou na svůj původ hrdí a rádi o něm mluví.

Multikulturní výchova je vhodným prostředkem k seznámení žáků se zemí a tradicemi jejich spolužáků z ciziny a jejich začlenění do školního kolektivu, zejména pokud se škola potýká s rasismem. Integraci do kolektivu může pomoci i využívání dětí cizinců k tomu, aby přispěly svými zkušenostmi do výuky o své zemi a svátcích, což rozšiřuje obzory českým dětem a zároveň to poskytne prostor, aby žáci vysvětlili a přiblížili kulturní prostředí, ze kterého pocházejí.

Česká společnost je poměrně pestrá, co se týče zastoupení jednotlivých národností, a lze předpokládat, že procento tohoto zastoupení se bude i nadále zvyšovat. Proto bude růst i potřeba multikulturní výchovy a nadále nebude možné ji ignorovat

4.7 Shrnutí anket, vyhodnocení hypotéz

Zjištěné výsledky nelze zobecňovat pro všechny příslušníky zkoumaných etnických skupin ani pro skupiny další, lze je však brát jako ukazatel názorů jednotlivců, kteří do zkoumaných etnických skupin patří a problémy těchto skupin se zabývají.

Tři ankety prezentované v této kapitole ukázaly několik zajímavých poznatků o požadavcích zástupců etnických skupin u nás na české školství a současný stav přístupu k žákům cizích národností ve školách a speciálních zařízeních.

- ♦ Zástupci etnických uskupení si přejí bezproblémovou integraci do české společnosti, ovšem se zachováním vlastní kultury a tradic.

Hypotéza 1. se potvrdila – Etnická uskupení si přejí zachovat své tradice pro další generaci.

- ♦ Zástupci etnických uskupení očekávají, že v tomto směru jim vyjde škola vstříc a multikulturní výchova ve třídě s dětmi cizinců bude zaměřena kromě tradičních osnov i na svátky a tradice zemí, odkud cizinci ve třídě pocházejí. Úroveň českého školství považují za stejnou nebo lepší než v jejich zemi původu.

Hypotéza 2. se nepotvrdila - Zástupci etnických uskupení jsou spokojeni se stavem českého školství.

- ♦ Každá kultura má jiné svátky a tradice a je dobré, aby učitel získal přehled o zvycích alespoň těch dětí, které má ve třídě. Sonda mezi cizinci ukázala, že jejich svátky se příliš neliší od toho, jak jsou popsány v literatuře.

Hypotéza 3. se potvrdila – Svátky cizinců se neliší od toho, jak jsou popsány v literatuře.

- ♦ Praxe je taková, že učitelé se zaměřují na hlavní obtíže dětí ve škole. Zaměřují se především na jazykovou stránku integrace a snaží se, aby děti nepocítily odlišnost od českých žáků. Kulturními odlišnostmi a tradicemi se příliš nezabývají.

Hypotéza 4. se nepotvrdila – Vysoký počet cizinců na školách nemusí nutně vést k aktivnější multikulturní výchově.

5.1 Světový a lokální kontext v obsahu osnov základní školy

Multikulturní výchova má své první postavení v osnovách. Všechny se jí zúčastňují všechny základní školy a také jak Občanská škola.

RVP základní školy obsahuje následující vzdělávací předměty, které vedou k:

- vytvoření demokratického občana,
- občanské a společenské odpovědnosti,
- společenské odpovědnosti,
- mediální výchovy,
- občanské a společenské odpovědnosti a globálních souvislostech,
- kulturního dědictví (117).

Všechny tyto předměty vedou k multikulturní výchově. Počet cizinců v třídě se může lišit, pokud do kurzu přijdou i děti z ostatních škol.

5.1.1 Zařazení do výuky má RVP

Podle obsahu vzdělávacího programu je třeba se na tuto problematiku zaměřit zejména ve třídě, která je v prostředí výchovy k občanství vztahům člověka ve společnosti a s ní a jeho. Dále pak se má multikulturní výchova zapojit v čtení člověka jeho svět v oblasti lidské kultury a lidské (117).

Výsledky těchto výzkumů se objevily v odborné literatuře v podobě výzkumné práce (117).

5.1.2 Vyučovací metody

Ve výuce světa a jeho různých typů a forem se uplatňují různé vyučovací metody.

Na základě těchto výzkumů je možné říci, že v RVP základní školy by obsahoval každý svět člověka a jeho kulturu a lidskou (117).

5 Praktická část

Cílem této části je navrhnout, jak zařadit výuku svátků a tradic cizinců na 2. stupeň základní školy.

5.1 Svátky a tradice cizinců v obsahu osnov základní školy

Multikulturní výchova má své pevné postavení v osnovách. Věnuje se jí zejména předmět Rodinná výchova a dále pak Občanská nauka.

RVP začleňuje do obsahu základního vzdělávání průřezová témata vedoucí k:

- výchově demokratického občana,
- osobnostní a sociální výchově,
- environmentální výchově,
- mediální výchově,
- výchově k myšlení v evropských a globálních souvislostech,
- interkulturní výchově [37].

Všechna tato témata souvisí s multikulturní výchovou. Pochopení svátků a tradic cizinců, se kterými žáci přichází do kontaktu přispívá k pocitu sounáležitosti s okolím.

5.1.1 Zařazení do výuky dle RVP

Podle rámcový vzdělávacího programu je třeba se na tuto problematiku zaměřit zejména na druhém stupni v předmětu Výchova k občanství v oblastech Člověk ve společnosti a Stát a právo. Dále pak se dá multikulturní výchova zapojit v části Člověk a jeho svět v oblasti Lidé kolem nás a Lidé a čas [37].

V praxi se nabízí věnovat se obzvlášť intenzivně tomuto tématu v předmětu Výchova ke zdraví.

5.1.2 Vyučovací metody

Při výuce svátků a tradic cizinců žijících u nás se dá uplatnit mnoho vyučovacích metod.

Na počátku školního roku je možné se žáky vytvořit kalendář, který by obsahoval svátky všech národností ve třídě popřípadě ve škole. Na tomto kalendáři by bylo

možné barevně zachytit nejdůležitější data, která se váží ke svátkům. Výsledek by se pak vyvěsil ve třídě a s blížícím se datem některého ze svátků by následoval výklad o tradicích, které se k němu váží.

Jednou z metod výuky mohou být také referáty žáků, kteří pocházejí z cizí země, o tradicích ve své zemi původu. Těchto příspěvků se mohou zúčastňovat i žáci, kteří danou zemi navštívili.

Velice vhodnou metodou jsou také exkurze. Navštívit mohou například Dům národnostních menšin⁶, kostely nebo akce, které pořádá nějaké národnostní sdružení.

Výuka svátků se může také odrazit v předmětu Příprava pokrmů, kdy je možné vařit jídla, která jsou tradiční pro dané období. Recepty dodá buď učitel, nebo žák sám.

Dále je možné použít metodu brainstorming. Pokud je ve třídě větší množství cizinců, bylo by zajímavé porovnat asociace například na sousloví Nový rok. Nový rok se totiž slaví po celém světě, ale datum i průběh oslav se může velice lišit.

Hry, které podněcují žáky ke sdělení svého vlastního názoru na určitou národnost, by se měly v případě, že třídu navštěvuje nějaké dítě cizince, potlačit. Jedná se například o hru, kdy děti bodují jednotlivé národnosti podle toho, jestli je považují za přijatelné.

5.2 Doporučení

Na základě výzkumu a studia literatury jsou zde uvedena některá doporučení, která mohou učitelům ve výuce pomoci při styku se žákem s cizí státní příslušností.

Je třeba si uvědomit, že pokud ne děti, tak alespoň jejich rodiče zažili kulturní šok při příjezdu do odlišné země. Tento šok je samozřejmě tím větší, čím vzdálenější je země původu od země nové. Vlídne a citlivé zacházení s žákem pocházejícím z cizího prostředí nepomůže jen jemu, ale i celé jeho rodině. Děti cizinců jsou mnohdy prostředníky mezi rodinou a českou společností. Tyto děti dělají svým rodičům tlumočníky a v české kultuře a zvyklostech se orientují mnohem lépe, než jejich rodiče.

⁶ Vláda podpořila projekt na výstavbu Domu národnostních menšin (Vocelova 22, Praha 2). Dům by měl být v provozu od října 2006 a jeho cílem by mělo být seznámení veřejnosti s aktivitami a kulturou všech dvanácti národnostních menšin.

Mezi etniky jsou jisté interkulturní rozdíly. Každé etnikum se vyznačuje specifickými charakteristikami – etnodiferencujícími znaky. Bez znalosti těchto znaků se těžko přistupuje k multikulturní výchově. Výzkumy specializované na tuto oblast upozorňují na řadu takovýchto rozdílů. Patří mezi ně například různé odlišnosti v oblékání, jiné stravovací návyky, jiné hygienické rituály a odlišnosti v sexuálním chování. Jiné kultury sebou přinášejí jiné nahlížení na rodinné a příbuzenské vztahy, jinou realizaci manželství. Základní rozdíly, které se týkají etnodiferencujících znaků jsou:

- ◆ Rozdíly, které se týkají stylu výchovy v rodině,
- ◆ Rozdíly ve školní výchově,
- ◆ Rozdíly v komunikaci.

Výchova v rodině se liší u jednotlivých etnik. I v rámci Evropy (EU) se nahlížení na výchovu dětí liší. Typická česká rodina má pověst autoritativního přístupu rodičů. Rodiče jsou velice přísní na rozdíl například od holandských rodičů, kteří na svých potomcích uplatňují liberální výchovu.

Jan Průcha ve své knize *Multikulturní výchova* [17] popisuje výzkum, který se odehrával v několika zemích s velice odlišnou kulturou. Výsledek pak sloužil jako porovnání mezi odlišnými přístupy k rodinné výchově v jednotlivých zemích. Nejdůležitějšími body zkoumání byly jednak požadavky a očekávání ze strany rodičů a dále pak to, jakou míru odpovědnosti za výchovu dětí připisují rodiče sobě a jakou škole. V Hongkongu upřednostňovali, aby děti zvládly obsah výuky a dále pak, aby se naučily komunikačním dovednostem. Naopak belgičtí a finští rodiče dávali přednost tomu, aby byly jejich děti samostatné a aby se naučily sociální kooperaci a toleranci. Ruská výchova si klade za cíl, aby děti byly poslušné a aby měly dobrý vztah k vrstevníkům. Naopak americké matky a učitelky vychovávají děti k samostatnosti a zvědavému chování. Samozřejmě, že ve výchově se odráží zkušenost ze současných, ale i minulých politických vlivů [17]. Od odlišné výchovy v rodině se odráží i odlišný přístup k výuce.

Se zvláštní opatrností je třeba přistupovat k vnímání gest a mimiky, které se může u různých národů výrazně lišit. Toto se samozřejmě netýká dětí, které pocházejí ze zemí nám blízkých (Slovensko, Polsko, Rusko a podobně). U dětí z těchto zemí je třeba dbát na to, abychom se nedopustili nevhodného výkladu historických událostí

(provedený výzkum ukázal, že lidé z tohoto teritoria se více obávají negativního přístupu k jejich dětem, možná právě kvůli mnohým předsudkům, které v naší společnosti přežívají). Mějme na paměti, že ruští žáci nemohou za události v roce 1968, a také se nepouštějme například do výkladu vlastních názorů ohledně rozpadu Československa, který by mohl být nepříjemný pro žáky ze Slovenska.

5.2.1 Jazyk

Problémy se zvládnutím jazyka patří k těm největším. Když je dětí cizinců ve škole hodně, stojí za to uvažovat nad speciálními kroužky na výuku českého jazyka. V hodinách je možné si dopomoci slovníky pokud to situace vyžaduje.

Některé děti jsou nucené kvůli neznalosti jazyka opakovat ročník⁷, který již absolvovaly v zemi původu. Díky tomu mají možnost doučit se jazyk na požadovanou úroveň a první rok v nové škole pro ně není tolik stresující, jako když se snaží zvládnout výuku v jazyce, kterému tolik nerozumí. Někteří rodiče však s tímto nesouhlasí a chtějí, aby jejich dítě ve škole nezmeškalo.

Rodiče cizinců, zejména ze zemí, jejichž jazyk se od českého výrazně liší, se snaží vyhledat odbornou pomoc při výuce českého jazyka u svých dětí, jak tomu napovídá výzkum v předešlé kapitole. Škola by tedy měla být informována o možnostech takové pomoci v okolí a rodičům dětí ji doporučit, případně zprostředkovat.

Problém nastává nejen s jazykem, ale často i s písmem. Vietnamština se píše latinkou, odpadá tedy problém s psaním. Čínské písmo se liší zásadně a to například i v psaní univerzálních matematických znaků (číslice, symboly). Východní státy jako Ukrajina, Rusko, Bělorusko a podobně, používají azbuku. Turečtina používá latinku, ale naopak arabština se píše arabským písmem a také číslice (i když ty naše se také nazývají číslicemi arabskými) se liší.

Arabština používá tři krátké samohlásky - a, u, i. Arabové, kteří žijí v Evropě teprve krátce neslyší rozdíl mezi e/i a o/u. Může se proto stát, že studenti zamění slovo „dívka“ za „děvka“, aniž by si mysleli, že se dopustí nějakého prohřešku. Také mají problém s vyslovováním P, které zaměňují za B. Výslovnost se liší také u některých jiných národů, například Rusové neznají písmeno H a vyslovují jej jako CH. Vietnamci mívají zpočátku s výslovností velké potíže, některé děti však již mluví plynule a domluví se snáze česky než vietnamsky.

⁷ Viz podkapitola zkušenosti s cizinci.

Školní systémy v jednotlivých zemích se liší. Odlišné je například to, zda je povinné se učit cizí jazyk a od kdy se ho žáci učí. S některými cizinci je tedy možné si při výuce alespoň zpočátku vypomoci například anglickými slovíčky, u jiných toto možné není.

5.2.2 Zamyšlení k výuce

Na základě provedeného výzkumného šetření a studia literatury vplynuly závěry, které budou shrnuty v této podkapitole.

Děti imigrantů mohou mít stejně tak jako děti z majoritní populace výborné, ale i podprůměrné studijní výsledky. Četné výzkumy dokládají, že za špatným studijním prospěchem mohou být rozdíly v rodinné výchově a také rozdílné postoje ke školnímu vzdělávání [16]. Není tomu tak ale vždy. Jan Průcha ve své knize *Multikulturní výchova* cituje Monique Boekaertsovou (1998) z univerzity v Leidenu – ta popisuje skutečnost, že na amerických školách mají výrazně lepší výsledky z matematiky žáci z asijského etnika než bílí američtí studenti. Co se ale týče sebehodnocení úspěšnosti v matematice, je tomu přesně naopak – žáci asijského původu mají oproti svým bílým spolužákům sklony k podceňování. Je to dáno jinou zkušeností ze školství – asijské učitelé méně chválí, ale mnohem častěji žákům vytýkají chyby, zatímco američtí učitelé více chválí, téměř nekritizují a nikdy nevyvolávají žáky k tabuli, aby předvedli početní příklad (proto, aby to nepoškodilo jejich sebevědomí). V Asii se výuka vede frontálně a většina času v hodinách se věnuje práci, v USA jsou studenti děleni do skupinek a učitel je tolik neaktivuje. Na asijské žáky jsou kladeny vyšší požadavky, jsou cílevědomí a mají pocit, že se musí stále zdokonalovat. Vzhledem k početné komunitě Vietnamců u nás má mnoho učitelů velice podobnou zkušenost.

Je třeba si dát pozor na některé předměty, které mohou narazit na kulturní odlišnosti cizinců a Čechů. Tímto předmětem může být například rodinná výchova, občanská výchova, ale také příprava pokrmů. Někteří lidé nejedí potraviny, které jsou u nás běžné. To bychom měli respektovat. I mezi českými dětmi se objevují vegetariáni a nutit je jíst maso je přinejmenším nevkusné.

Jiné stravovací návyky mají muslimové a židé. Vepřové je pro ně nečisté maso a jejich náboženství jeho konzumaci zakazuje. Tento zvyk má také své hygienické opodstatnění. Ortodoxní židé mají stravovací návyky úplně jiné. Na přípravu masa a

mléka používají odlišné nádoby, což v našich podmínkách na základních školách nebývá. Nicméně ortodoxní židé se na běžné základní škole neobjevují. Zatím co vyznavatelé islámu ano. Není vhodné v hodinách, kde je přítomen žák tohoto náboženství, nějaké vepřové maso připravovat. Uvědomme si, že on má z představy vepřového masa stejnou husí kůži jako Evropané při představě jení psů, jako se to dělá v některých částech Asie. Zároveň pokud je tento žák věřící a nastane měsíc ramadán, dalo by se uvažovat o osvobození z výuky vaření pro toto období. Půst by totiž měli dodržovat všichni věřící muslimové, kteří jsou zdraví a již dosáhli alespoň puberty.

Také je možné setkat se s názorem muslimského žáka, že vaření je pro ženy. Pokud žák hodinu bojkotuje je třeba mu vysvětlit, proč se to u nás učí a poukázat na to, že výuky se zúčastňují i chlapci. Není dobré se na něj příliš zlobit – muslimská výchova v rodině se liší od té naší [16] a on za tradiční názory svého etnika nemůže.

Učitel tohoto předmětu by také měl být obeznámen s odlišným způsobem stolování u Asiatů. Třeba zašpinění ubrusu znamená, že člověk jedl s chutí a mlaskání a podobné zvukové projevy (například říhání) znamená totéž. To znamená, že to, co Evropan považuje za neslušné, v Asii znamená dobré vychování. Učitel by měl žáky nenápadně poučit o našich stravovacích zvycích, aby předešel možným trapným situacím v dalším životě žáka. Dále pak je rozdíl v tom, že Češi byli vychováni vše dojídat. Mimo jiné to zde znamená i signál, že nám chutnalo. V Asii je ale sněžení všeho, co má člověk na talíři (v misce), signál, že mu hostitel dal málo jídla. Je slušností zanechat alespoň trochu rýže na znamení, že se člověk dobře najedl [22].

Z výzkumného šetření vyplynulo, že ani cizinci s výrazně odlišnými stravovacími návyky nevyžadují změnu stravovacího systému v českých školních jídelnách, buď jsou schopni se přizpůsobit (vyberou si z nabídky pokrmů) nebo si stravování zajistí sami.

Rodiče žáků cizího státního příslušenství považují za vhodné, aby třídy s vyšším počtem cizinců kladly větší důraz na multikulturní výchovu. Rodiče přitom nevidí problém v aktivním využívání jejich dětí v takto zaměřené výuce (například prostřednictvím referátu o tradicích a svátcích země jejich původu). Cizinci si přejí, aby u jejich dítěte byl i ze strany školy podporován vztah k jeho původní kultuře.

5.2.3 Práce s rodiči

Zvláštní pozornost si také zaslouží příprava na třídní schůzky, kde mohou být přítomni cizinci. Je vhodné rodiče hned zpočátku seznámit s určitými věcmi a předejít tak možnému vzniku nepochopení.

Jedním s problémů při rozmluvě s rodiči může být jazyková bariéra. Rodiče, kteří si jsou vědomi svého jazykového handicapu, si někdy na schůzku s rodičem berou tlumočníka. Dítěte, které obvykle rodičům slouží jako překladatel v tomto případě nelze použít. Pokud je na škole větší množství žáků téhož etnika, je možné požádat některého z nich o překlad. To ale pouze v případě, že se nejedná o choulostivé téma.

Rodičům je třeba hned zpočátku vysvětlit systém hodnocení na našich školách. Některé země mají systém zcela odlišný od nás – například v Rusku představuje známka počet dosažených bodů – to znamená, že čím více, tím lépe. Je možné, že zde rodina žije již delší dobu a podobné instrukce nepotřebuje, ale vysvětlením se může předejít mnohým konfliktům.

V některých zemích je učitel velice vážen (například ve Vietnamu) a je zvykem mu nosit při vhodných příležitostech dárky a navštěvovat ho při nemoci. Učitel by měl toto chování respektovat a neměl by v tom vidět snahu o uplácení nebo šplhounství.

Vietnamští rodiče působí v rozhovoru s učitelem podřízeně – mají sklopenou hlavu a nedívají se do očí. To je ale pouze známka úcty ne submisivity.

Také je dobré vědět o tom, jak jednotlivé národy vnímají kritiku. U slovanských národů je to samozřejmě podobné jako u nás. Vietnamský rodič, ale může být ze třídních schůzek otrávený. Tady je zvykem spíše kritizovat studijní výsledky, než hledat si něco pozitivního. Takže výrok, že „matematika nic moc“, může u rodičů způsobit paniku, protože se budou domnívat, že jejich dítě je skoro na propadnutí.

5.2.4 Přístup k žákům

Mezi různými etniky jsou také rozdíly v komunikaci. Vznikají tak interkomunikační bariéry. Každé etnikum má své vlastní zvyky, tradice, přístup k životu obecně, to vše pramení z jejich jiné životní zkušenosti – je rozdíl vyrůstat v demokratické zemi a v zemi s totalitním režimem. Každá osobnost je formována kulturou, v které vyrůstá, a rozdílná kulturní zkušenost může, bez znalosti kultury

druhé, způsobit nedorozumění. Existuje jakási komunikační etiketa a zástupci jednotlivých etnik se chovají tak, jak k tomu byli vychováni.

Velké rozdíly jsou u žáků z nám velice vzdálených kultur. Zejména u žáků původem z Asie může snadno dojít k nedorozumění na základě odlišné interpretace gest. Jak již bylo zmíněno počet žáků na Základních školách, kteří mají vietnamskou státní příslušnost převyšuje žáky s jiným cizím státním příslušenstvím.

Každý učitel, který má ve třídě vietnamského žáka by si měl být vědom některých základních rozdílů v komunikaci. Již zmíněný úsměv se dá odlišně vnímat v Evropě a v Asii. Pokud se vietnamský žák v hodině směje, může to značit rozpaky z toho, že vám nerozumí. Vietnamci a asiáté si učitelů vždy vážili a váží, takže to, že se asijský žák směje by nemělo znamenat výsměch [22].

Také některá gesta, která jsou na našich školách běžná mohou mít pro Asiaty jiný význam. Malý Asiáté působí roztomile, vypadají čiperně a jsou velice snaživí, to někdy učitelé láká je za dobrou práci pohladit po hlavě. Žáků z těchto končin se však nesmí sahat na hlavu nebo na ramena. Je zvykem, že takto se k dětem mohou chovat jen rodiče. U cizího člověka je toto gesto znakem nadřazenosti a dětem je nepříjemné. Navíc u dívek bývají vlasy jednou z mála obnažených částí těla a pohlazení je pro ně narušení intimity [8].

Také vcelku často používaná věta učitelů – „Dívej se na mě, když s tebou mluvím“, může u dětí způsobit rozpaky. V Asii není běžné, dívat se někomu dlouho do očí. Děti mají pocit, že se chovají drze a raději sklápí hlavu. Pokud je někdo nutí k tomu, aby se na něj dívaly, mají dojem, že „civí“ a je jim to nepříjemné [8].

V České republice se také nikdo nepozastavuje nad gestem, kdy učitel přivolává žáka ukazováčkem. Pro vietnamské děti je to ale urážka, protože takto se přivolávají pouze malé děti nebo velice nízko postavené osoby.

Na přivolání osoby se používá úplně jiné gesto a to něco ve stylu našeho mávání – natažená ruka před sebe a dlaní se pohybuje z vodorovné polohy směrem dolů. Právě, že podobnost s naším máváním může způsobit některá nedorozumění (například, když se Evropan loučí s Asiátem a ten raději vystupuje z dopravního prostředku, protože má dojem, že něco důležitého zapomněl). Tento zvyk platí i v Turecku [8].

V kapitole vietnamských tradic bylo zmíněno, jakého efektu se dosáhne křikem. Na asijské žáky by se hlas zvyšovat neměl. Nejsou na to zvyklí, protože konflikty se u nich řeší zcela jinak.

Muslimská komunita u nás není zatím tak velká jako je tomu v západní Evropě. Konflikty mezi rodinou a školou týkající se především výchovy dívek jsou zatím minimální. Vzhledem k otevřenosti Evropy musíme počítat s tím, že problémy se kterými se na západě potýkají, mohou být i u nás a budou se týkat především učitelů tělesné výchovy a učitelů rodinné výchovy. Pravděpodobně bude záležet na konkrétní situaci, citlivosti učitele a spolupráci s rodinou, protože v současné době jsou tyto situace pouze okrajové. Teprve budoucnost a příklady ze západní Evropy nám ukáží, jak k situaci přistupovat.

Je také třeba dávat si pozor při sestavování tříd. Jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole, větší seskupení žáků ruského původu může ve třídách způsobit potíže. Samozřejmě, že nelze generalizovat, ale podle zkušeností učitelů působí tyto děti dominantně a při vyšším počtu (například tři žáci ve třídě) mají tendenci zbytek třídy ovládat.

Pokud má učitel ve třídě více než jedno dítě stejného etnika. Neměl by mu stále vnucovat jeho spolužáka stejné národnosti. Je možné, že státní příslušnost je jediné, co mají společného. Navíc výzkumy v této oblasti v Německu ukázaly, jak to vypadá s kamarádstvím ve třídách, kde jsou děti cizinců. Němečtí žáci upřednostňují sezení s Němcem, zatímco děti cizinců chtějí také jednoznačně sedět s Němcem a ne s dítětem stejného původu [14].

Otázka kulturní identity je velice choulostivá. Učitel sám by měl odhadnout, co si může ve třídě dovolit a co ne. Každopádně je třeba upravit hry zaměřené na multikulturní výchovu. Rozhodně by se kupříkladu v hodinách rodinné výchovy nemělo popírat, že rasismus a xenofobie v České republice existují.

6 Závěr

Cílem této práce bylo přiblížit svátky některých vybraných skupin cizinců na našem území a na základě provedených sond navrhnout přístup k zapojení těchto poznatků do výuky. Domnívám se, že cíl práce byl splněn i když nebyl pro svou obsáhlost zcela nevyčerpán.

Práce uvedla některé obecné informace o cizincích, kteří žijí a vzdělávají se v naší zemi. Zejména základy cizinecké legislativy a historické souvislosti pobytu tradičních etnických uskupení na českém území.

Prezentovaná anketa ukázala, že si zástupci etnických uskupení přejí rozšířenou multikulturní výchovu ve smíšených třídách a že součástí této výchovy by mělo být i seznámení se svátky a tradicemi zemí, z nichž žáci pocházejí. Současně s tím uvedli, že chtějí, aby si jejich děti zachovaly kulturní identitu původní země. Podporu v tomto přístupu očekávají i od českého školství. Na základě těchto informací je zřejmé, že je nutné, aby učitelé v multikulturních třídách měli hlubší povědomí o kulturním a společenském prostředí v zemích, odkud jejich žáci pocházejí. Na toto téma ovšem dosud neexistuje ucelený souhrn podávající informace o zvycích, tradicích a svátcích nejdůležitějších etnik na našem území. Tato práce proto prezentovala i tyto informace.

Multikulturní výchova, s aktivním zapojením cizinců do výkladu o jejich zemi, může přinést jednodušší začlenění těchto žáků do kolektivu třídy a překonat tak původní bariéru, která mezi žáky často existuje. Tím lze předcházet i mnohem závažnějším problémům, jako je šikana a nejrůznější projevy rasismu. Úspěšná integrace dětí je základním předpokladem k integraci jejich rodičů, což by mělo být základní prioritou imigrační politiky našeho státu.

Tento problém je relativně nový a proto pro něj neexistuje univerzální a ověřené řešení. Výše zmíněný přístup je ale základem, jehož citlivým dodržováním nelze udělat v oblasti integrace chybu (přesto dosud není zcela obvyklý i na školách s vysokou koncentrací cizinců).

Svátky, tradice a zvyky překonávají hranice států. K cizincům máme mnohdy blíž, než se nám zdá. Často míváme o ostatních zemích zkreslené představy. Poznání jejich

kultury nám tyto představy vybarvuje a ukazuje nám země v lepším světle. Zjišťujeme, že lidé prožívají některé svátky a události v životě sice jiným způsobem, ale přece stejně tak intenzivně jako my. V celém světě se na svátky nejvíce těší děti. Seznámení se se svátky a tradicemi jednotlivých etnik umožní učitelům prohloubit si vztah k danému žákovi a získat jeho důvěru.

Žáky české národnosti může situace, kdy je ve třídě dítě cizince, obohatit a přirozenou cestou se učí toleranci a odstraňování předsudků.

7 Literatura

- [1] BARTÁK, J. a kol.: *Encyklopedický slovník*, Praha: Encyklopedický dům, spol. s r.o. a Odeon, 1993, ISBN 80-207-0438-8
- [2] BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. a kol.: *Kdo jsem a kam patřím?*, Praha: Sofis, 2005, ISBN 80-902785-8-2
- [3] ČANĚK, D.: *Národ, národnost, menšiny a rasismus*, Praha: Alcor Praha, 1996, ISBN 80-85241-94-3
- [4] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Cizinci v České republice*, Praha: Scientia, 2002, ISBN 80-7223-761-6
- [5] GAŽI, M.: *Názor, průzor, pozor na Rus – Proměny českého pohledu na Rusko*, Tanvald: Petr Nový, 1996, ISSN 1210-1811
- [6] HOFSTEDE, G.: *Kultury a organizace. Software lidské mysli – Spolupráce mezi kulturami a její důležitost pro přežití*, Praha: Univerzita Karlova – Filozofická fakulta, 1999, ISBN 80-85899-72-8
- [7] Integrace cizinců v Evropě: *Sborník z mezinárodní konference Praha 27. – 28.11. 2003*, Praha: Občanské sdružení Slovo 21, 2004
- [8] KOCOUREK, J., PECHOVÁ, E. a kol.: *S vietnamskými dětmi na českých školách*, Jinočany: Nakladatelství H&H, 2006, ISBN 80-7319-055-9
- [9] MAREŠ, M. a kol.: *Etnické menšiny a česká politika*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004, ISBN 80-7325-050-0
- [10] *Mezinárodní aliance Zachraňte děti, UNHCR: Program Nezletilí bez doprovodu v Evropě – Vhodné postupy*, 3. vydání, 2005 – také na webových stránkách – <<http://www.separated-children-europe-programme.org>>
- [11] *Národnostně menšinová politika České republiky – Základní dokumenty*, Praha: Úřad vlády ČR – Sekretariát Rady vlády pro národnostní menšiny, 2003, ISBN 80-86734-07-2

- [12] *Národnostní menšiny na přelomu tisíciletí – Sborník mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 12. a 13. listopadu 2002 ve Slezském ústavu Slezského zemského muzea v Opavě*, Opava: Slezské zemské muzeum, 2002, ISBN 80-86224-40-6
- [13] NOSKOVÁ, H., POLIŠENSKÁ, M.: *Česká republika pro cizince: Vybrané kapitoly*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2003, ISBN 80-7285-023-7
- [14] NOVÝ, I., SCHROLL-MACHL, S.: *Spolupráce přes hranice kultur*, Praha: Management Press, 2005, ISBN 80-7261-121-6
- [15] *Prague Colloquy on forced migration: November 20 – 23 2003*, HREC EIC CUNI, Praha
- [16] PRŮCHA, J.: *Interkulturní psychologie*, Praha: Portál, 2004, ISBN 80-7178-885-6
- [17] PRŮCHA, J.: *Multikulturní výchova*, Praha: ISV nakladatelství, 2000, ISBN 80-85866-72-2
- [18] SARTORI, G.: *Pluralismus, multikulturalismus, přistěhovalectví*, Praha: Dokořán, 2005, ISBN 80-7363-022-2
- [19] SOUKUP, V.: *Americká kulturní antropologie*, Praha: Univerzita Karlova – Filozofická fakulta, 1992, ISBN 80-7066-623-4
- [20] *Svět v němž žijeme – Národy světa*, Bratislava: Euromedia Group, 2004, ISBN 80-242-1222-6
- [21] ŠIŠKOVÁ, T. a kol.: *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*, Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-648-9
- [22] ŠIŠKOVÁ, T. a kol.: *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník*, Praha: Portál, 1998, ISBN 80-7178-285-8

Internetové zdroje

- [23] Český statistický úřad: Azylové řízení a azylanti [cit. 2006-03-08]
<http://czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/azylove_rizeni_a_azylant>

- [24] Český statistický úřad: Náboženské vyznání obyvatelstva [cit. 2006-03-08]
<http://czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/graf_2_nabozenske_vyznani_obyvatelestva_podle_vysledku_scitani_lidu>
- [25] Český statistický úřad: Počet cizinců podle věku [cit. 2006-03-08]
<[http://czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/B4DB52792CC87501C1256E30003E2595/\\$File/c01a65t.xls](http://czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/B4DB52792CC87501C1256E30003E2595/$File/c01a65t.xls)>
- [26] Český statistický úřad: Počet cizinců v ČR [cit. 2006-03-08]
<http://czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/pocet_cizincu_v_cr>
- [27] Český statistický úřad: Vzdělávání cizinců [cit. 2006-03-08]
<<http://czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/vzdelavani>>
- [28] Informace ze sbírky zákonů [cit. 2006-02-26] < <http://www.sbcr.cz/>>
- [29] Institut pro evropskou politiku EUROPEUM, Integrace [cit. 2006-03-26]
<<http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=655>>
- [30] Listina základních práv a svobod, Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, [cit. 2006-03-26]
<<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>>
- [31] Multikulturní centrum Praha: ABC o migraci [cit. 2006-02-26]
<<http://www.migraceonline.cz/abc.shtml>>
- [32] Ministerstvo práce a sociálních věcí: Postavení cizinců [cit. 2006-03-01]
<http://www.mpsv.cz/files/clanky/511/postaveni_cizincu.pdf>
- [33] Náboženství na Balkáně [cit. 2006-03-20]
<http://www.religioustolerance.org/war_koso.htm>
- [34] Náboženství v Rusku [cit. 2006-03-22]
<<http://slovane.ic.cz/slovane/rusko/rusko.htm>>
- [35] Náboženství ve Vietnamu [cit. 2006-03-22] <http://www.vietnam-info.cz/zeme_kapitola.php?klic=1222>
- [36] Ukrajinské svátky, [cit. 2006-03-20]
<<http://www.bestofukraine.com/holidays.htm>>

- [37] Výzkumný ústav pedagogický v Praze, Rámcový vzdělávací program
[cit. 2006-03-20]
<<http://www.vuppraha.cz/index.php?op=sections&sid=367>>
- [38] Wikipedia: Slované [cit. 2006-03-04]
<<http://cs.wikipedia.org/wiki/Slovan%C3%A9>>
- [39] Wikipedia: Ženevské konvence [cit. 2006-02-26]
<http://en.wikipedia.org/wiki/Geneva_Conventions>
- [40] Zákon o právech příslušníků národnostních menšin, Úřad vlády České republiky, [cit. 2006-03-20]
<<http://wtd.vlada.cz/files/rvk/rnm/zakon/menzakon.pdf>>

Seznam grafů, obrázků a tabulek

Graf 1 , Statistika 15 nejčastějších státních občanství (2004).....	17
Graf 2 , Statistika 5 nejpočetnějších státních občanství na našem území.....	17
Graf 3 , Počet cizinců na našem území v letech 1994 – 2004.....	18
Graf 4a , Počet žadatelů o azyl (1990 – 2005).....	19
Graf 4b , Počet udělených azylů (1990 – 2005).....	19
Graf 5 , Počet cizinců podle věku.....	19
Graf 6 , Počet cizinců do 19 let.....	20
Graf 7 , Poměr českých žáků a žáků s cizím státním občanstvím na ZŠ.....	20
Graf 8 , Cizinci na ZŠ podle státního občanství.....	21
Tab. 1 , Náboženství v jednotlivých zemích.....	40
Tab. 2 , Kalendáře.....	41
Tab. 3 , Rozčlenění do skupin podle národností.....	47
Tab. 3 , Charakteristika dotazovaných.....	52
Tab. 4 , Žáci podle státního občanství, cizinci podle režimu pobytu.....	63